

NOMENCLATURA DACICĂ A PLANTELOR LA DIOSCORIDES ȘI PSEUDO-APULEIUS (Partea a III-a)*

III. Reexaminarea determinărilor de plante

Cu Aristoteles și Theophrastos începe, iar cu Dioscorides și Plinius se încheie „perioada eroică” a fundamentării cercetărilor floristice la nivel științific din antichitate. Evul Mediu înseamnă, timp de peste un mileniu, pentru întreg continentul european mai mult un regres, dar în cel mai bun caz o stagnare a științelor în general. Totuși, ca o activitate merituoasă a acestei îndelungate epoci rămâne tendința de salvare pentru posteritate a comorilor științifice ale antichității prin copierea vechilor manuscrise. În cursul copierii s-au strecurat în manuscrise numeroase greșeli și totodată s-au făcut multe interpolări de date adeseori eronate, denaturante. Din această cauză, la sfârșitul Evului Mediu numeroase plante dioscorideene și, cu atât mai mult, cele din lucrarea lui PA, nu mai puteau fi identificate cu cele din natură.

Pentru a remedia situația, îndată după inventarea tiparului, autorii primelor ediții dioscorideene au căutat să comenteze și să interpreteze mai mult sau mai puțin critic diferitele capitole ale acestor lucrări sub aspect floristic și medico-farmacologic, adăugându-le comentariile lor (Interpres). Astfel ei s-au ocupat și cu problema identificării îndeosebi a plantelor descrise de Dioscorides. Dintre primele ediții dioscorideene mai importante sînt următoarele: Hermonlaus Barbarus (1516), J. Ruellius (1516, 1543), Marcellus Vergilius (1529), P.A. Matthiolus (1543), Janus Cornarius (1557), A. Laguna (1570) și J. A. Saracenus (1598). Dintre primele ediții ale lucrării lui PA amintim: C. Wechel (1528), Torinus (1528), Schott (1533), G. Humelberg (1537) și J. C. Ackermann (1788).

Alți autori, în lucrări originale, folosind ca principal izvor opera lui Dioscorides, s-au străduit să identifice plantele dioscorideene, ca de exemplu H. Bock (1539), J. T. Tabernaemontanus (1588), C. Bauhin (1596), iar mai târziu C. Linné (1753) și alții.

Mulți au întreprins obositoare călătorii de studii pentru identificarea plantelor dioscorideene chiar în regiunile pe unde a botanizat la timpul său — după toată probabilitatea — însuși Dioscorides. Între acești botaniști s-au remarcat L. Anguillaria (1561), I. P. Tournefort (1717), J. Sibthorp (1806), K. Sprengel (1817), C. Fraas (1845), K. Koch (1848); ori au făcut identificări confruntînd diagnozele dioscorideene cu material herbaristic actual (W. F. Kosteletzky 1831). Toate aceste lucrări sînt de mare valoare pentru cunoașterea operei lui Dioscorides.

---

* Partea I-a în ActaMN, V, p. 59—74, partea II în ActaMN, VI, p. 115—129.

În cazul diagnozelor dioscorideene mai ample, mai precise, prevăzute cu iconografii mai bune, dar mai ales în cazul genurilor monotipice sau cu puține specii, identificarea unui mare număr al acestor plante trebuie considerată bună și definitivă. Dar îndeosebi floristi veacurilor XVIII-XIX, aflați sub vraja concepției taxonomice, prin excelență dominantă în acele timpuri, au căutat să încadreze cu orice preț plantele dioscorideene în una din categoriile sistematice la rang de specie, tinzând să stabilească întotdeauna corespondentul lor exact cu una dintre speciile din nomenclatura științifică actuală. Din această formalizare nomenclaturală exagerată s-au născut opinii deosebite, identificări contradictorii sau chiar evident greșite. În acest fel problema identificării plantelor dioscorideene nici astăzi nu poate fi considerată definitiv rezolvată, planînd în multe cazuri asupra lor nesiguranta identității, ceea ce cu atît mai mult se poate afirma despre plantele tratate în lucrarea lui PA. Din această cauză cercetările lingvistice și etimologice, bazate uneori pe identificări floristice nesigure sau contradictorii, au dus adesea la rezultate greșite. Astfel, ne-am propus să reexaminăm cît mai temeinic identificările din literatură privind plantele dioscorideene și ale lui PA, limitîndu-ne numai la cele prevăzute cu numiri dacice. La reexaminări am căutat să avem în vedere întreg complexul de date din opera lui D. și PA, confruntîndu-le și examinîndu-le critic, și anume:

- examinarea caracterelor morfologice din diagnozele lui D,
- confruntarea caracterelor diagnostice cu iconografia dioscorideană, care uneori sînt în contradicție,
- analiza nomenclurii grecești, latine și în alte limbi cunoscute, sub aspectul înțelesului acestora, mijloc ce ajută adesea identificarea,
- examinarea și controlul arealului lor de răspîndire, precum și a datelor de stațiune,
- examinarea multiplei lor utilizări medicinale.

Constatăm că în cîteva cazuri plantele dioscorideene, și cu atît mai mult cele ale lui PA, nu au diagnoză (de ex. Batos, Bliton) dar posedă iconografie, sau invers. Atunci cînd iconografia redă unele caractere ce sînt în contradicție cu diagnoza, am luat de bune caracterele din diagnoză. În cazul plantelor ce fac parte dintr-un gen cu o singură specie sau numai cu puține specii, dar cu caractere morfologice destul de evidente, problema identificării este relativ ușoară și aproape sigură. Dăm cîteva exemple:

Chelidonium to megalon (dacia kroustane), deși în codicile C nu are iconografie, are însă diagnoză cu următoarele caractere evidente și clare: „Înaltă de cca 42 cm. cu multe frunze pe ramurile secundare, asemănătoare cu cele de Ranunculus (?), mai subțiri însă, cu oarecare nuanță cerulee. Floare asemănătoare cu cea de Viola, cu suc pișcător și galben șofraniiu de culoarea Crocusului. Fruct cornut, cu semințe mărunte, mai mari decît cele de Papaver”. Identificată cu specia *Chelidonium majus*. Genul *Chelidonium* are o singură specie pe întreg teritoriul fostului Imperiu roman, fiind o veche plantă medicinală, care și-a menținut numele ei fără nici o schimbare. Identificarea ei ca specie e sigură.

Akte, plantă la care Dioscorides deosebește 2 specii:

a) una numită de romani *Sambucus* (dacia seba). „Arbust cu ramuri tubuloase, aproape goale la interior. Flori albe, dispuse umbeliform, puternic mirositoare, cu fructe suculente negre purpurii”. Are iconografia 72v destul de bună (*Pl. I fig. 4*).

b) alta, numită *Chamaiaakte*, adică Akte cel scund, cu sinonimul *Eleios aktes* (*Aktes de locuri umede, mocirloase*), la romani *Ebulus*, dacia olma. „Plantă mai scundă, mai mică,

cu tulpina ierboasă, cu mai multe muchii, cu frunze penate, serate, flori albe, puternic mirositoare, dispuse umbeliform și fructe asemănătoare cu ale precedentei". Are iconografia 382r bună (*Pl. III. fig. 4*). Acest gen în literatura botanică de astăzi are doar 3 specii: *Sambucus ebulus*, *S. nigra* și *S. racemosa* (aceasta din urmă mai rară, cu fructe roșii și flori albe gălbui). După caracterele morfologice din diagnoză, după stațiune, utilizare medicală, nomenclatură latină și iconografie duce la identificarea sigură a speciilor de azi *Sambucus ebulus* și *S. nigra*, bine cunoscute și la noi.

În cazul altor plante însă situația este mai nesigură; trebuie să ne mulțumim numai cu determinarea genului, specia neputînd fi precizată:

Batos, la romani Roubous (*Rubus* = murele și zmeura, cu denumirea științifică valabilă și astăzi), dacii mantia. Dioscorides nu-i dă nici o diagnoză, probabil pentru că planta era prea cunoscută. Avem la dispoziție iconografia 83r bună (*Pl. III. fig. 1*) care permite recunoașterea ușoară a unei plante din genul *Rubus*, avînd și numele latinesc *Rubus*; identificată cu *Rubus tomentosus* Willd. Genul *Rubus* însă numără nu mai puțin de 3000 de specii cunoscute pe glob, care în marea lor majoritate cresc în Lumea Veche, îndeosebi pe teritoriul fostului imperiu roman. Toate sînt plante medicinale, cele mai multe cu tulpini ghimpoase, frunze digitat sau penat compuse, cu aceeași constituție florală și a fructului. În această situație, identificarea plantei dioscorideene cu una din cele 3000 de specii cunoscute azi, în mod precis chiar cu *Rubus tomentosus*, este cu totul inacceptabilă în lipsa datelor de detalii, dat fiind că speciile de *Rubus* au caractere distinctive atît de subtile, încît determinarea lor chiar și pe baza unor plante vii constituie un adevărat „*crux botanicorum*". În asemenea cazuri deci trebuie să ne mulțumim numai cu determinarea genului.

Thymos (dacii mizela), gen care pe teritoriul fostului imperiu roman număra cca 35 de specii, în diagnoza lui Dioscorides are caractere puține și slabe, deși iconografia C 138r este bună (*Pl. VII fig. 2*), dar sigură numai pentru identificarea genului. Determinarea speciilor acestui gen, chiar pe baza unor plante vii, este foarte anevoioasă și astăzi, deoarece caracterele diferențiale dintre specii sînt foarte subtile: unii au identificat planta lui Dioscorides drept *Satureja capitata* (azi *Thymus capitatus*), alții *Thymus vulgaris*, *Thymus creticus* etc., identificări șubrede.

Leimonion (dacii dakina) a fost identificată drept *Veratrum nigrum*, *Anemone* sp., *Beta vulgaris*, *Statice limonium*, *Beta trigyna*, *Beta silvestris* etc., plante din 4 familii și 4 genuri diferite! desigur, fără dovezi destul de serioase la bază. Ținînd seamă, pe de o parte, de greutatea de identificare mai sus arătate, de altă parte, folosind tot complexul de date ce poate oferi opera lui Dioscorides, la reexaminarea identificărilor în multe cazuri am ajuns la alte concluzii decît cele din literatură, adeseori trebuind să ne mulțumim numai cu identificarea familiei, iar în cîteva cazuri să constatăm chiar imposibilitatea identificării.

În cazul lucrării lui Pseudo-Apuleius — mai adesea lipsită de diagnoze de plante sau avînd doar cîteva caractere diagnostice, iar iconografiile adeseori foarte denaturate — la identificarea plantelor ne-am bazat mai ales pe sinonimele comune cu cele din opera lui Dioscorides, încadrîndu-le între acestea și omologîndu-le cu ele, iar sursa lor am indicat-o prin literele PA (*Pseudo-Apuleius*).

Lîngă fiecare cuvînt sau versiune dacică am precizat proveniența lor, folosindu-ne de următoarele abreviații:

C	=	codicele constantinopolitan
N	=	codicele neapolitan
MV	=	ediția dioscorideană a lui Marcellus Vergilius
Sar.	=	„ „ „ Saracenus
Spr.	=	„ „ „ Sprengel
G	=	„ „ „ Goodyer
B	=	„ „ „ Berendes
W	=	ediția critică a codicelor interpolate a lui M. Wellmann
PA	=	lucrarea lui Pseudo-Apuleius, ediția lui Howald și Sigerist
PA +	=	versiunile mult interpolate ale lucrării lui Pseudo-Apuleius

Pl. fig. ... = indică planșa și figura din prezenta lucrare, luate din (D) Dioscorides ediția lui Goodyer și (PA) Pseudo-Apuleius ediția lui Howald și Sigerist.

Pe baza literaturii am reprodus uneori și etimologia dată unora dintre numirile de plante dacice, indicînd numele prescurtat al autorilor: D = Decev, R = I. I. Russu, WT = Wilhelm Tomaschek, L = Lattyák.

Diagnozele plantelor au fost redată după codicele C fie cuvînt de cuvînt, fie uneori numai caracterele mai importante și în cîteva cazuri am introdus cîteva caractere morfologice mai frapante, stațiunea și utilizarea terapeutică ce ar fi putut genera denumirea plantei, pentru a ușura cercetările lingvistice.

Verificarea comparativă floristică și arealologică e făcută după volumele I—XII Flora R. S. R. (1952—1971), Boissier: *Flora orientalis* I—V (1867—1884) și Hayek: *Flora peninsulae balcanicae* I—III (1927—1933); tratarea după ordinea alfabetică a denumirilor principale grecești, adăugînd la sfîrșit indicele alfabetic al cuvintelor dacice, precum și indicele acestora după nomenclatura în vigoare.

1. ADIANTON (care nu se umezește), polytrichon (părozitate abundentă), trichomanes (păr subțire), ebenotrichon (părul lemnului ebenos), argion (lucitor), korion euydron (coriandru de apă), romanii kinkinalis (zbirlit), terrai kapillous (părul pămîntului), souperkilloum (sprinceana pămîntului). Numele principal în C este scris cu litere cursive, deci eroarea este posibilă. În C 41v are iconografie bună, dar nu corespunde întocmai cu diagnoza: foliole asemănătoare cu ale coriandrului, la vîrf incizate, cu ramuri (rahis?) mici, negre, delicate, lungi de o palmă (cca 23 cm). Nu are nici tulpină, nici flori, nici fructe. Iconografia (*Pl. I fig. 7*) permite identificarea plantei *Asplenium trichomanes* (fereguță, strașnic), comună și în România pe locuri umbrite, ziduri umede și lângă izvoare, stațiuni indicate la fel și de C. Diagnoza însă corespunde mai bine cu iconografia (*Pl. I fig. 2*) ce figurează sub numele de Adianton heteron, care se identifică cu *Asplenium adiantum-nigrum* (părul maicii domnului).

Dacii: φιθοφθεθελά *phithophthethela* C, N, G, MV, Sar., probabil cuvînt dacic poate puțin denaturat prin transcrierea greacă. D. deduce etimologia din cuvintele grecești phyto-(plantă) și ptelos (mistreț ??), dar cu motivare neconvingătoare.

Observăm aici, că sub numele de Kallitrichon (v. poz. 30 din prezenta enumerare) în C 158r mai este descrisă o altă plantă, cu aproape aceleași sinonime, inclusiv cel de Adianton. Aceasta din urmă are tuberculul disciform turtit ca la Cyclamen, ramuri și frunze cu totul neobișnuite, care nu permit identificarea ei. Iconografia ei în C 157v are alături mențiunea scrisă cu litere cursive (deci scriere ulterioară): „Vide et impressio Adianton”, semnalîndu-se prin această probabilitatea confuziei. Cu toate că cele două plante sînt tratate separat, sub nume principale deosebite, totuși din cauza sinonimelor comune, între care și cel dacic, credem că ambele se referă la una și aceeași plantă Adianton, textul și iconografia plantei a doua (Kallitrichon) datorîndu-se unei erori.

2. AGROSTIS HE HEPAMELOTOS, în C 38v iconografia și 39r diagnoza: tulpini geniculate, repente pe sol, ramurile înrădăcinîndu-se, cu rădăcini dulci, geniculate. Frunze acuminat, dure, late ca la Calamagrostis (?), cu care se nutresc boii și alte animale de tracțiune. Iconografia (*Pl. I. fig. 7*) în parte contrară diagnozei, ea reprezentînd tulpini ascendente, negeniculate și neradicante. Spr. o identifică cu *Agropyron repens* (care însă are spicul mare, spiculețe numeroase, înșirate și alipite de-a lungul axei), iar Frass și G. cu *Cynodon dactylon* (plantă perenă, cu stolonii aeriene evidente), Mai degrabă este *Digitaria sanguinalis* (meișor roșu), cu tulpina geniculată la noduri, formînd cotituri, ascendente sau repente, ramificată de la bază, cu mai multe spice liniare în panicul digitat, uneori bi- sau multiseriat verticilate (*f. decomposita*), plantă furajeră răspîdită pe tot globul în regiunile calde și temperate, comună și la noi. Între sinonimele latine figurează *Sanguinalis*.

κοτιατα *kotiata* C, G, MV, kotikta MV. Prin asemănare cu toponimele dacice Taliata, Lederata, apoi cu numirile de plante gonoleta, riborasta etc. după desinență și sonoritate indică originea dacică a cuvîntului. D. bazîndu-se pe greșita identificare cu specia *Agropyron repens*, deduce etimologia din cehul „kote” = ament, mișșor, ca o „homonimie fonetică”, nepotrivit și neconvingător. L. îl aseamănă cu goralul „konteata” = noduros, angulos, ceea ce corespunde caracterelor frapante ale plantei noastre. După caractere se pare că seamănă cu românescul (plantă) cotită, cu cotituri, formă adjectivală în accepțiune substantivală, obișnuită și în nomenclatura fitologică românească, de ex. creața, spălăcioasa etc. ca nume de plante.

anuspe PA sub Gramen, anoupsi W. Din cauza sinonimelor egiptene anuspe, anusphae, este cuvînt egiptean, strecurat între cele dacice prin inversarea ordinei de copiere.

parthia PA sub Gramen, (cu icon. LXXVIII = *Cynodon dactylon*-Pir gros) parithia W, paritia W, percia W. După D ar deriva din cuvintele grecești para = lângă, aproape, și itheia = drept, linie dreaptă. Această compoziție de cuvinte credem că este forțată, neverosimilă, neîntîlnită în limba greacă, iar explicația este evident contrară cu înfățișarea plantei,

care este repentă, cu tulpini geniculate, cu cotituri pronunțate la noduri. După L. seamănă cu goralul parjitia, parstia = digitat, aluzie la forma digitată a inflorescenței. Cuvântul este probabil *dacic* prin asemănare cu toponimele Ratiaria, Akinonia și cu numele de plante dacice mantia, salia, etc.

3. AKTE, dendron arkton (lemnul ursului), romanii samboukoum etc. descrisă în C sub 73 r, iar iconografia sub 72v. Prin tulpina lemnoasă, ramurile cilindrice, adesea goale înăuntru, inflorescența umbeliformă, florile albe, puternic mirositoare, fructele bace negre, succulente, iconografia (*Pl. I fig. 4*) destul de bună, descrisă împreună cu planta Chamaiakte (*Sambucus ebulus*) ea poate fi identificată (B, G) cu specia *Sambucus nigra* (soc), care ambele sînt vechi plante medicinale ce cresc atît în Grecia, cit și pe teritoriul României (v. pag. 110 jos).

οέβα *seba* C, N, MV, fără variante grafice, cuvînt probabil *dacic*. După L. seamănă cu goralul ceva = tubulos; seamănă și cu românescul „țevă”, ramurile după îndepărtarea măduvei fiind tubuloase.

4. ALIKAKABOS, strychnon manikon (strychnon inuebuitor), în C iconografia sub 35v, iar textul sub 36r. Fruct baciform, de culoarea roșie a *Crocusului*, cuprins în folicul rotund, veziciform, cu tulpina culcată. Această scurtă diagnoză permite identificarea speciei (G, Spr). *Physalis alkekengi* (păpălău, cireașa ovreului), plantă destul de comună și în țara noastră, fructele sale nefiind otrăvitoare. Desenul plantei din C 35v nu arată fructul și nu corespunde diagnozei. Față de aceasta, sub 360r este tratată planta *Physalis*, avînd în sinonimie pe Alikakabos și Strychnon, iconografia sub 359 v foarte bună pentru *Physalis* (*Pl. I fig. 3*). Din cauza sinonimiei comune și a celor două numere de iconografie asemănătoare (35v și 359v) credem că este una și aceeași plantă, prima iconografie — neasemănătoare plantei noastre — fiind greșită, dată pentru o altă plantă. Fraas identifică planta cu *Physalis somnifera*, dar greșit căci *Physalis alkekengi* crește în întreaga Peninsulă Balcanică; veche plantă medicinală, bine cunoscută și la noi.

κοικολίδα *koikodila* C, koikolida N, PA sub Apollinaris, (icon. LXI PA neasemănătoare plantei *Physalis*) kykolida MV, kokalida Spr. Sar., kukolida G, kykolis B, kolida W, probabil cuvînt *dacic*, prin asemănare cu dordila, kinouboila, duodela, mozula, etc.

vacina, PA, este cuvînt *latinesc*, mutat din eroare cu ocazia copierii de la ... „itali ... herba vaticina”.

5. AMARAKON (groapă, șanț), parthenion (fecioară), anthemis (cu multe flori), leukanthe-mon (cu flori albe), chamaimelon (măr mic) chrysokallias (auriu galben frumos), malabathron, anthos pedion (floare de cimpie), romanii solis oculum, millefolium, etc. În C 31v iconografia (*Pl. I fig. 6*) și la 32 r scurta diagnoză: frunzele asemănătoare cu ale coriandrului, flori marginale candid albe, cele mediane galbene, iarbă cu miros subviroși și cu gust amar.

Din cauza formei și culorii florilor, a frunzelor sectate, distanțat laciniate, asemănătoare cu cele de *Coriandrum*, a receptaculului bombat, a petalelor răsfrinte, a mirosului intens, a gustului amar, cu stațiuni îndeosebi în regiunea de cimpie, pe locuri cultivate, lângă drumuri și în șanțuri, nu mai puțin din cauza arealului european, inclusiv Grecia, precum și a vastei sale utilizări medicinale încă din antichitate, e mai potrivită identificarea ei cu *Matricaria chamomilla* (mușțelul), plantă foarte răspîdită și la noi.

δουώδηλα *duodela* C, N, diodela, ziodela PA, probabil cuvînt *dacic* prin asemănare cu chodela, mizela, tulbela, usazila etc. D. considerîndu-o Achillea (*Schafgarbe*), avînd în vedere și sinonimul *Leukanthemum*, deduce etimologia dacică din i.-e. *dhu* = lucitor și — *dela* = floare; deducție pe care o considerăm greșită, deoarece Achillea nu are petale lucioase. L. o seamănă cu goralul dvod-zela = planta afferens, planta care provoacă (menstruația) sau din dziotzela = planta copiilor.

6. ANAGALLIS HE PHOINIKE (afrodisiacul? purpuriu), aeritis (azuriu), sauritis (șopirla), chelidionion (rîndunica), korchoron, romanii makia, antoura, toura, touradoupago, mekiatoura. În C 39v iconografia (*Pl. II fig. 3*) și 40r descrierea, tratîndu-se 3 specii. După înfățișarea generală a plantei, ramificația, forma și dispoziția frunzelor, forma florilor și a fructelor, culoarea florilor, arealul geografic și iconografia din C bună, poate fi identificată (B, G) cu *Anagallis arvensis* (scinteuță) probabil *ssp. phoenicea* (syn. *Anagallis phoenicea*), veche plantă medicinală folosită în bolile de ficat, împotriva mușcăturilor de șerpi etc. (v. *Dioscorides* 40r și *Flora R.S.R.* VII p. 56), comună și în țara noastră.

κερκερ *kerker* C, N, kerkeraphron W in nota, B, kerkeraphrum MV. Încă la Theophrastus (*Hist.pl.* VII, 7) era cunoscută planta korchoros, identificată cu *Anagallis coerulea*,

consumată ca legumă. Acest nume, folosit de Plinius (Nat. hist. XXV, 13), Aristophanes (Vesp. 289), figurează ca sinonim grecesc și la Dioscorides. Se observă de altfel în C și N că la enumerarea sinonimelor după popoare s-a omis un sinonim și astfel s-a perturbat întreaga ordine a sinonimelor următoare. Aceași eroare de copiere este și în cazul variantei *kerkeraphron*, deoarece în loc de ordinea normală: *dakoi kerker*, *aphroi atirisoiei* . . . contopindu-se cele două cuvinte, s-a scris: *kerkeraphroi*. Astfel, cuvântul *kerker* și variantele sale grafice redau grafia stilită a *grecescului* *korchoros*. Cuvântul ar mai putea avea și origină egipteană: *kerkera*, numele plantei *Asarum* (v. MV p. 21). Explicația etimologică prin zoomorfie a lui D. din latinescul *cerceris* = pasăre terestră și de apă, e complet greșită.

τοῦρα toura C. După D. ar proveni din latinescul *turra* = turn, „din cauza formei fructului plantei” asemănătoare tămiiei. Or, fructele scinteței sînt globuloase, mici de 4–5 mm și curbate spre pămînt. Cuvîntul este *latinesc*, figurează între sinonimele romane ale plantei (*thoura*, *anthoura*, *mekiatoura*, *touradoupago*) și a fost atribuit dacilor numai din eroare în urma inversării ordinei de copiere, după cum constată și M. Wellmann (perturbavit ordinem).

7. ANDRACHNE AGRIA (suculenta de cîmp), romanii *elekebram*, *portulacam*. În C 37v iconografia (*Pl. I fig. 5*) și 38r textul, cu diagnoza scurtă: frunze mai late și groase, mici, crește pe locuri pietroase; poate fi identificată (B, G) cu specia *Portulaca oleracea* (iarbă grasă), veche plantă medicinală, cosmopolită pe tot globul, foarte comună și la noi. În PA icon. CIV seamănă cu *P. oleracea*.

λαξ lax C, PA sub *Portulaca*. D. deduce etimologia din latinescul *lax* = înșelător, în același sens cu *illecebram* (*elekebram*) = atrăgător, ademenitor, greșit răstălmăcit însă de D prin cuvîntul „înșelător”, străin de altfel de însușirile plantei. Cuvîntul fără îndială este *grecesc*, *lax* = cu piciorul, cu călciiul deoarece planta crește pe drumurile și cărările pietroase, pe locuri călcate de om.

8. ANETHON TO ESTHIOMENON (*anethon* bun de mîncat), *polyeidos* (cu mai multe forme), *aniketon* (invincibil), romanii *anethoum* etc., în C 28r textul și 27v iconografia (*Pl. II fig. 1*) numele fiind scris cursiv; se indică numai utilizarea medicală. Iconografia din C și G (p. 301) sînt bune. Identificarea lui Fraas cu *Anethum graveolens* e corectă; este medicinală și condimentară, cultivată pe tot globul din cele mai vechi timpuri.

πόλπουμ polpoum MV, W, *poltoum* G. Sar., *polpum* B, *polpoloum* L. — D îl deduce din grecescul *polypus*, *polypodion*, *polpodion*, în forma latinei vulgare la acuzativ: *pulpum*, mai argumentînd că între sinonime există și cuvîntul „*polyeidos*” și ajunge la concluzia latinității cuvîntului. Aceste argumente însă nu sînt convingătoare, planta neavînd nici o asemănare cu *polypodion* = cu mai multe picioare, deoarece în realitate are rădăcina simplă, iar sinonimul *polyeidos* = cu mai multe forme, cu mai multe specii, înseamnă că este o plantă polimorfă. De altfel *Polypodion*, cu sinonimele *Pteris*, *Polyrrhizon*, *Filicula*, era bine cunoscută de autorii din antichitate și bine descrisă de Dioscorides în altă parte a lucrării sale, cu care deci această *umbeliferă* nu putea fi confundată. L. seamănă numele dacic cu goralul *polpol* — (la acuzativ) = ardens, sapor ardente-mordente, cu referire la gustul pișcător al plantei, ceea ce însă nu constituie un caracter frapant, generator de nume de plantă. Desinența în -um duce la concluzia greșită a latinității cuvîntului. Acest cuvînt nu există nici în limba latină, nici în cea greacă și astfel este probabil cuvînt *dacic*.

9. ANTHEMON (cu multe flori), *leukanthemom* (cu flori albe), *eranthemom* (floarea de primăvară), *chamaimelon* (mărul pitic), *chrysokome* (cu coama aurie), *beneolentem* (cu miros plăcut). În C nu are iconografie, dar are diagnoză: tulpina înaltă de cca 25 cm, tufoasă, bogat ramificată, petale mici, delicate, numeroase, capitule rotunde, la mijloc galbene aurii, pe margine dispuse în cerc, de culoare albă, galbenă sau purpurie. Crește pe locuri aspre, pe marginea drumurilor, se colectează primăvara. Sînt date 3 specii, care se deosebesc între ele prin culoarea florilor, în literatură identificate cu: *Matricaria chamomilla* (cea cu florile marginale albe), *Anthemis tinctoria* (cu florile marginale galbene) și *Anthemis rosea* (cea cu florile marginale purpurii). Diagnoza sumară, stațiunea, sinonimele și utilizarea medicinală denotă mai mult specia *Anthemis tinctoria* (romaniță, floare de perină), cu segmentele frunzelor pectinat dințate, ramuri cu cite un antodiu, plantă comună și la noi. La PA sub *Camemelon* nr. XXIII citeva sinonime comune cu cele din C, dar iconografia greșită, reprezentînd un *Dipsacus*, iar desenul de sub nr. XXV (*Pl. II fig. 2*) *Camellea* (syn. *Dipsacus*) seamănă cu *A. tinctoria*, desenele fiind schimbate din eroare. Sub *Camemelon* apar ca nume „*dacice*”

amolusta PA, *amalusta*, *amulusta* PA (thusci *ambolocia*, *amolusta*, *amolacia*, *campani amolocia*), după WT cu etimologia din albanezul *amelje*, *amele* = cu gust dulce, planta neavînd însă acest caracter.

apiana PA, *abiano* (thusci *abiana*), derivat probabil din latinescul *apes* = albină, *apiana* = de albină, ambele cuvinte *latinești* atribuite dacilor numai din cauza unor erori de copiere.

40. APSINTHION, romanii *absinthium rousticum*, în C 22v diagnoza și 23r iconografia bună, ce permit identificarea plantei cu *Artemisia absinthium* (pelinul).

absentium rusticum PA, G. („itali terrae malum, daci absentium rusticum”), intercalarea cuvintului „daci” fiind o eroare de copiere. Acest cuvînt este *latinesc*, greșit intercalat între paranteze la *Aristolocheia clematitis*, în loc de *Apsinthion* (MV p. 345).

apsenthion în cod. *Aldina* figurează tot ca nume dacic și ca intercalare greșită la planta *Aristolocheia* (v. W. III p. 8, G. p. 238 și B. p. 264). Nume *grecesc* folosit de *Xenophon*, *Hippokrates* și *Dioscorides* ca nume principal.

11. ARKEION (de urs), *arkion* (care îndepărtează, asigură), *prosopida*, *prosopion*, romanii *lappa*, *personakia*. În C nu are diagnoză, dar are iconografie sub nr. 43r (*Pl. II fig. 9*) potrivită mai ales pentru planta *Arctium*, descrisă înaintea plantei noastre. Este foarte probabil că la acest desen cele două nume au fost confundate între ele printr-o interpolare greșită sau că formează două specii ale aceluiași gen. În edițiile *dioscorideene* nealfabetice planta are o scurtă diagnoză: frunze asemănătoare cu cele de *Cucumis colocynthis* (?), dar mai mari, mai tari, mai închise la culoare, hirsut pârtoase, plantă acaulă, cu rădăcina mare, albă. Pe baza diagnozei și îndeosebi a desenului 43r această plantă bisanuală, care în primul an produce numai frunze bazale, fără tulpină floriferă, poate fi identificată cu *Arctium lappa* (brusturul), veche plantă medicinală, comună și în țara noastră.

riborasta PA sub *Personacia*, *ribobasta* W, icon. XXXVI nu seamănă cu *Arctium*, fiind necunoscută (*Pl. II fig. 8*).

peribobasta PA, *periborasta* W, *peripomasta* PA. Prin asemănare cu cuvintele dacice *troutrastra* (nume de plantă), *Rubobostes* (rege dac), *tarabostes* (nobil dac) și toponimiile *Basteira*, *Periboridava*, *Tasibasta*, *Zerobasta* etc. (I. I. Russu op. cit.) numirile de plante de mai sus sînt probabil *dacice*. D. Brandza a remarcat asemănarea lor cu brusturul, brustulanul, numele românesc al plantei. După R. ar deriva din i. — e.* *rebh.* — = a acoperi, planta într-adevăr are frunze bazale mari și late care „acoperă” pămîntul de sub ea. D. pe baza sinonimului *grecesc* *prosopida* și a celui *latinesc* *personata* (mască de teatru) deduce că frunzele florale, respectiv antodiul globulos, capituliform, acoperite de foliolele involucrele dese, imbricate și uncinat, se aseamănă intrucitva cu o mască pusă pe capul omului, mai avînd în vedere și *grecescul* „*peripomazo*” (a fi acoperit). L. găsește asemănare etimologică cu gorulul *p(e)* *riporasta* = *agglutinans*, *adclaudens*, care se lipește, care se prinde, cu referire la antodiile cu foliolele involucrele care se prind de hainele omului și de părul animalelor.

12. ARNOGLOSSON (limba mielului), *arneion* (oaie), *heptapleuron* (cu șapte coaste), *polyneuron* (cu multe nervuri), romanii *plantago minor*, itali *plantago lata*, romanii *plantago major*, *septemnervia*, etc. În C 29v iconografia și sub 30r textul, fără nume dacic. Sînt tratate două plante, una mică, cu frunze mai înguste, semințe în virful tulpinii, și alta mijlocie, cu frunzele mai late, cu semințe mărunte dispuse de la mijlocul tulpinii pînă în virful ei. Ambele cresc pe locuri umede. Pe baza descrierii, a sinonimelor și a stațiunii au putut fi identificate 2 specii de *Plantago* (pătlagină), dintre care una probabil este *Plantago maior*, iar cealaltă *Plantago lagopus* (sau *Plantago media*), ambele cu veche utilizare medicinală, frecvente aproape pe tot globul, comune și în țara noastră.

sipoax PA, *scinpoax* PA, *simplax* și *simpotax* W, — prin asemănare cu dacicul *sikoup-noux* — redat probabil stilcit — este verosimil să fie cuvînt *dacic*. Icon. I din PA (*Pl. II fig. 4*) reprezintă un *Plantago maior*.

13. ARTEMISIA MONOKLONOS (planta zeiței *Artemis*, cu o singură tulpină), în C 20v textul și sub 20r iconografia (*Pl. II fig. 6*) destul de bună. Sînt descrise mai multe specii cu flori mici, scurt pedicelate, frunzele penat sectate, segmentele adînc incize, rizom puternic, ramificat, plantă cu miros puternic; identificarea mai verosimilă este *Artemisia vulgaris* (pelina-riță), veche plantă medicinală, comună atît la noi, cît și în Grecia.

ζουουστη *zououste* C, *zouoste* MV, Sar., *zououster* W, *zuste* B, — probabil cuvînt *dacic*. *zyred* PA, avînd sinonimele: „itali *zireo*, *zyreo*”, deci probabil eroare în ordinea copierii, cuvîntul fiind *latinesc*.

titumen PA+, bitumen W, nitumen W, bricumum W, avînd sinonimele: „galli tîtumen, Osthanes ...”, apoi „galli (?) Osthanes, daci titumen” ... este deci o evidentă eroare de copiere. Cuvîntul bitumen (smoală) este *latinesc*. Icon. X din PA este denaturată.

14. ASTER ATTICOS (steaua atică), asteriskos (steluță), asterion (steluță), romanii inguinalis etc. În C 32v iconografia (Pl. II fig. 5) și 33r diagnoza: Tulpina lemnoasă, la vîrf cu o floare purpurie și galbenă (flori centrale și flori marginale, n.tr.) și un capitul incizat de jur-împrejur ca la Anthemis, foliolele dispuse stelat, frunze tulpinale alungite și păroase. După numele principal, sinonimele grecești și după descriere planta a fost identificată aproape de toți comentatorii cu *Aster amellus* (steluță). Observăm însă că diagnoza de mai sus nu corespunde cu iconografia C 32v, care nu reprezintă o plantă din familia Compositae, ci mai degrabă din familia Caryophyllaceae (probabil o specie de Silene), cu numeroase flori tipice pentru această din urmă familie. Numele plantei de pe iconografie este scris cu litere curșive, iar pe foaia de text numele plantei mai este scris separat și cu litere unciale mai mici, provenind de la un interpolator nepriceput și astfel este de presupus că s-a făcut o confuzie.

κα-θόβιδα; *rathibida* C, rathibis G, cuvînt probabil *dacic* prin asemănare cu *koikolida* etc. După D. ar deriva din i.-e. *rot* = prăjină, trunchi de arbore, și **uidh-* = lemn, deducție etimologică greșită, bazată pe identificarea eronată a plantei drept Cardamine (Schaminkraut).

15. BATOS, romanii rouboum, în C 82v textul și 83r iconografia (Pl. III fig. 1) destul de bună. Nu are diagnoză probabil pentru că planta era foarte comună (v. pag. 111). După iconografie forma frunzelor, a fructelor, ramurilor, spinilor, forma și numărul petalelor, frunzele cu 5 foliole, precum și întreaga înfățișare a plantei se ajunge la identificarea sigură a genului *Rubus* (rug, mure), dar din cauza numărului prea mare al speciilor acestui gen, cu caractere diferențiale foarte subtile, precizarea speciei nu este posibilă. În literatură a fost identificată — fără temeiuri suficiente — cu *Rubus tomentosus*, *R. fruticosus*, *R. caesius*, *R. amoenus*, etc.

μαντια *mantia* C, N, manteia Sar., mantua PA sub *Rubus*, cu icon. LXXXVIII destul de bună, — *manthia* MV, mantoia W, este un cuvînt verosimil *dacic*. După D. ar fi forma nazală „mantos”, a cuvîntului grecesc „batos”, deducție neverosimilă, iar după L. seamănă cu goralul mant. ja = turbat, cu aluzie la spinii numeroși și punginți ai plantei.

16. BLITON, romanii blitum. În C 77v are iconografie destul de bună (Pl. II fig. 7), dar este lipsită de orice diagnoză, menționîndu-se doar că „este o legumă de fiert, bună de mîncat, dar nu are nici o putere de vindecare”. Este una din excepțiile rare cînd Dioscorides enumeră o plantă fără nici o utilizare medicală. După iconografie: rădăcina groasă, tulpina erectă, frunzele ovate, lung pețiolate, lamina de 2 ori mai lungă decît lată, acută, marginea fin crispată și inflorescența spiciformă. Planta iconografiată se potrivește destul de bine cu *Amaranthus angustifolius*, syn. *A. blitum* (știr), identificată așa de cei mai mulți autori. În Grecia antică era folosită ca plantă alimentară, ea fiind frecventă și în țara noastră.

βλις *blis* C, N, MV, bles Sar., G. B. Numele grecesc Bliton (Hippokrates și Theophrastos), împrumutat de romani sub forma „blitum”, deci de origină *greacă*, redat probabil în forma *dacizată*.

17. BOUGLOSSON (limba boului), romanii lingua boum, în C 76v iconografia (Pl. III fig. 2) și 76r diagnoza: „Asemănătoare cu Verbascum, cu frunze spinoase de culoare mai închisă (melanteron fiind greșit tradus de mulți autori ca însemnînd „negru” n.tr.), mai mică, asemănătoare cu limba boului. Pusă în vin produce bună dispoziție”. În versiunea folosită de Sambucus mai găsim precizarea stațiunii: „crește pe terenuri netede și moderat aspre”. Identificarea plantei este dificilă din cauza caracterelor puține și a iconografiei sale evident greșite, contrară textului, ea reprezentînd o specie de *Carduus* (*crispus*? *C. acanthoides*?) sau de *Cirsium* (*lanceolatum*?). Observăm că pe foaia cu diagnoza (76r) numele Bouglosson este scris cu litere unciale mici, deci scrierea este ulterioară, făcută de altă mină, iar pe foaia cu iconografia (76v) lingă numele cu scriere uncială a plantei o altă mină a menționat cu scriere cursivă: „*Carduus*?” Pînă în Evul Mediu planta a fost considerată drept o specie de *Borago*, iar de la Brunfelsius încoace drept *Anchusa italica* syn. *A. paniculata* (limba boului), aceasta din urmă fiind adoptată aproape unanim de identificatorii mai recentî. *Anchusa italica* se deosebește net de iconografia 76v prin corola scurt tubuloasă, cele 5 petale desfăcute, frunzele erect patente, înșirate altern de-a lungul tulpinii, marginea nelobată, întregă, toată planta fiind rigid setos păroasă. La PA sub *Bovis lingua* nr. XLI desenul seamănă după aspect cu *A. italica*.

βουδάθλα *boudathla* C, budama PA+, budalla B, buclama W, cuvînt probabil *dacic*. Rădăcina cuvîntului *dacic bou-*, *bu-* ne tentează să presupunem că înseamnă „bou”, iar

-dathla, -dalla, -dama sau -clama ar însemna limbă, planta avînd acest nume semnificativ nu numai la greci și romani, ci și la cele mai multe popoare de azi.

18. BRYONIA LEUKE, ampelos leuke, psillootron, melootheron, kedrostin, romanii herba coriaria, cucurbita erratica. Sub C 79r iconografia (Pl. III. fig. 3), și sub 79v diagnoza, numele plantei fiind scris în ambele cazuri cu litere cursive, fără indicarea numelui dacic. Diagnoza: viticuli, frunze și circei ca la vița cultivată, dar toate mai păroase, se cațără pe arborii apropiați cu ajutorul circeilor. Fruct galben roșcat, lipsit de peri. Bazați pe iconografie, avînd în vedere forma și părozitatea frunzelor, a tulpinii, forma bachelor și utilizarea medicinală, precum și sinonimul roman, planta ar fi o Cucurbitacee, identificată de B drept Bryonia celtica, iar de Spr. și Kosteletzky *Bryonia dioica* (mutătoare), soluția din urmă fiind mai verosimilă, plantă ce crește și la noi. Numeroasele sinonime grecești toate înseamnă „viță albă”, caracterele plantei intrucîtva fiind asemănătoare cu ale viței cultivate sau sălbatice, astfel planta ar putea fi și o Vitacee.

kinoubolia W în RV IV cap. 182, după desinență probabil cuvînt dacic. Explicația etimologică hibridă a lui D, că ar deriva din grecescul *kinéo* = a se mișca i.-e. *boila = umblare, apare forțată, greșită.

aurumetti PA (v. și W vol. II p. 329), iar D sub poz. 6 la tratarea plantei Batrachion (v. Selinon agrion în lucrarea de față) eronat enumeră aici planta Bryonia cu sinonimele sale, între care și pe aurumetti. Ambele se datoresc unor erori evidente ce s-au strecurat în citeva versuri dioscorideene, deoarece cuvîntul aurumetti aparține de fapt plantei Selinon agrion, unde am constatat că este un cuvînt *latinesc*.

19. BRYONIA MELAINA, ampelos melaina, romanii vitis alba etc., tratată în C 81v textul și 82r iconografia (Pl. III fig. 5). Frunze asemănătoare cu ale iederei, asemănătoare și cu cele de Smilax, la fel și tulpina, dar toate mai mari. Se cațără pe arborii apropiați. Fruct la început verde, la maturitate de culoare închisă. Rădăcina la exterior de culoare închisă, iar înăuntru ca la Buxus. După Fraas, B și după noi este *Bryonia alba* (împărăteasa, cucurbătea), rădăcina și frunzele ei bazale corespund cu caracterele speciei amintite și cu iconografia dată. După G și D ar fi Tamus comunis cu semnul?, care însă are frunze nelobate, lat corodat ovat triunghiulare și rădăcina neramificată.

πριάδιλα priadila C, N, priadela G, MV, Spr, priadina Spr. După D, ar deriva din i.-e. **prai-*, *pri-* = a iubi și **djal-* = a înflori, „astfel rezultă semnificația pentru o plantă luxuriantă cu circei (Rankengewächse), așa cum este Tamus, cu care se potrivește bine”. Identificarea plantei cu Tamus este însă ccomplet eronată, de altfel aceasta nici nu are circei, ci tulpini volubile, etimologia lui D nu este deci convingătoare; cuvîntul probabil dacic prin asemănare cu *koikodila*, *teudila*, *dordila*, *propedila*, *tavidila*, *adila*, *usazila* etc.

πατρινα patrina C, pegrina B, G, W. — După D, ar deriva din cuvîntul grecesc *pe-tra* = stîncă, piatră, în sensul de „plantă de pădure, deoarece această plantă crește pe locuri pietroase”. De fapt nici Tamus communis, nici Bryonia alba nu sînt plante de stîncării sau locuri pietroase, ea crește în păduri umbroase, etimologia dedusă este deci greșită. După L. seamănă cu goralul prjand + zila = circumvolans herba, ce corespunde cu caracterul plantei. Prin asemănare cu cuvintele *dakina*, *prodiarna*, *dielleina* etc. se pare că cuvîntul este dacic.

20. CHAMAEPITYS (molid pitic), egiptenii *memenepsa*. Planta nu are iconografie în C, iar diagnoza este: plantă ierbacee șerpuitoare, culcată la pămînt, curbată, cu frunze asemănătoare celor de Sedum, dar mai înguste și hirsute, înghesuite în jurul tulpinii, cu miros puternic, cu flori mici, galbene și rădăcina ca la Cichorium. Bine identificată de Spr., G. și alții cu *Ajuga chamaepitys* (tămiișă de cîmp), cu arealul corespunzător, larg răspîndită și în țara noastră. După B ar fi *Ajuga iva*, care însă are florile purpuriu rozee. La PA icon. XXVI planta este neidentificabilă.

χόδελα chodela, N, PA +, dolecha cod. Palat., dochela MV, Sar., PA, Ps. Oribasius, *dordila* Ps. Orib., *docdila* și *doctila* W. Etimologia o derivă D din latinescul *chordella* = coardă, deoarece ramurile plantei „se întind pe pămînt ca o coardă”. Posibil cuvînt dacic prin asemănare cu *duodela*, *koikodila*, *mizela*, *tuedila*, *toulbela*.

nemenepsa PA +, *emenepsa* PA + sînt cuvintele *egiptene* din sinonimia plantei, inversindu-se din greșeală ordinea de copiere.

21. CHAMAIAKTE (bozul scund), *heleios aktes* (bozul de locuri umede), *agria aktes* (bozul de cîmp), romanii *eboulum*. În C 381v textul și 382r iconografia (v. și pag. 110). Prin tulpina noduroasă, frunzele penate, statura mai mică decît la *Sambucus nigra*, frunzele serate, florile dispuse umbeliform, plantă puternic mirositoare ce crește pe locuri umede, pe cîmpuri, avînd

În vedere și numele latin al plantei (ebulus), precum și iconografia bună (v. și PA icon. XCII), ea poate fi ușor identificată cu *Sambucus ebulus* (bozul), cu veche utilizare medicinală, comună și în țara noastră (Pl. III fig. 4).

ὄλμα olma C, PA, MV, G etc. — scris uneori „holma”. După D. ar deriva din *uel-, uol- = a se răsuci, a se curba, explicația etimologică este prea puțin convingătoare, iar L. o aseamănă cu goralul ol-ma (zielina) = plantă îmbătătoare, în trecut convingându-se din ea o băutură alcoolică. Verosimil este cuvânt dacic prin asemănare cu koadama, diesema etc.

22. CHELIDONION TO MEGALON (rîndunica cea mare), în C 373v textul, fără iconografie, cu sinonimele egiptene mopop, mothoth; identificarea sigură: *Chelidonium majus* (rostopasca), vechi remediu popular împotriva negilor, buruiană comună și în România. În PA iconografia LXXIV destul de bună (Pl. III fig. 6).

κρουσάνη kroustane C, N, PA+, krousane Sar., kustane B. D. deduce cuvîntul din latinescul crusta = crustă, neg, cu terminația adjectivală -aneus, planta fiind folosită contra negilor, deci cuvîntul probabil este de origină latină.

ebustrone PA+probabil de origină dacică.

euripillena PA+derivă probabil din cuvintele grecești euris = depărtat și pilos = păr, planta fiind spars păroasă.

mopop PA+este sinonimul egiptean mopop, mothoth, prin inversarea ordinei de copiere.

23. DIPSAKON (potolește setea), krokodeilion (crocodil), chamaileon (leu mic), onokardion (spinul măgarului), romanii labroum veneris, kardoum veneris etc. în C 100r iconografia (Pl. III fig. 7) bună și 99v diagnoza: Apartine plantelor aculeate. Tulpina înaltă, spinoasă, frunze amplexicaule asemănătoare celor de Lactuca, cite 2 la fiecare nod, alungite, spinoase, concave, la noduri formînd un sinus ce reține roua și apa de ploaie, de unde și numele plantei. Ramuri singuratiche la vîrfurile tulpinii, cu capitule spinoase, alungite, uscate apar albe. Capitulum despiciat are la mijloc niște viermișori. Din cauza frunzelor bazale dispuse în rozetă, a frunzelor setacee păroase, concrescute și cele superioare, planta a fost greșit identificată în literatură cu *Dipsacus silvestris*, în realitate ea corespunzînd speciei *Dipsacus laciniatus* (scai, scăiete, scăiuș). În PA tratată sub nr. XXV, dar iconografia corespunzătoare la XXIII (Pl. IV fig. 2).

σκιαρή skiare C, N, PA, skithe MV, probabil cuvînt dacic. În albaneză sker = a smulge, a scărmiņa. După sonoritate seamănă cu românescul „scăiete”.

24. DRAKONTIA MIKRA (dragonul mic), romanii aron, în C 98r iconografia (Pl. IV fig. 1) și la 97v descrierea: tubercul ovoidal, frunze sagitat hastate, adesea negru maculate, spat cu zonă purpurie în gît și pe margine, crește în fruticete și în păduri. După B și alții ar fi *Arum italicum*, care însă are tubercul oblong, frunze hastat ovate și spat nemaculat. Mai probabil este *Arum maculatum* (rodu pămîntului) comună și în țara noastră.

κυριονηκουμ kyriennekoum C, kourinnekoum W, kurionnekoum W, verosimil este cuvînt dacic, iar desinența în -um poate fi coincidență sau o latinizare. După D. ar deriva din latinescul „curio”, plantă care s-ar fi folosit la serviciile divine. Romanii însă nu aveau plantă cu acest nume, iar planta *Arum* nu era folosită de romani la serviciile divine (Plinius, *Nat. hist.* XXIV cap. 16); nu e verosimil ca dacii să fi îmbogățit nomenclatura romană cu acest cuvînt. De altfel noțiunea de „curio” nu are nici o legătură cu însușirile plantei.

adila PA+, probabil cuvînt dacic prin asemănare cu duodela, priadila, teudila etc. La PA XIV desenul reprezintă o plantă din familia Araceae.

azirafot PA+ este cuvînt libian („libii adzirafroth, adzirafot”), ca eroare de copiere.

25. ERYNGION, karyon(nuca), hermion(spinoasa) myrakanthos (o mie de spini), romanii capitulum cardus, kardus terrai, hirundinina cardus, kardus albus, etc. În C 126r iconografia (Pl. IV, fig. 3), iar la 125 v diagnoza. Sînt descrise 3 specii. Frunze late, spinoase, ramuri cu capitule rotunde, înconjurate de spini ascuțiți, tari, dispuși stelat, de culoare verde, palidă, albă sau albastră. Iconografia destul de denaturată contribuie totuși la identificarea unor specii ale genului *Eryngium* (Fraas, B, G etc.), ele fiind probabil *Eryngium maritimum*, *E. campestre* și *E. planum* (scaiu dracului, scaiu vinăt), vechi plante medicinale, comune și în România.

σικουπνουξ sikoupnoux C, sikoupnex MV, sikoupnoux Sar., probabil cuvînt dacic. D. Încearcă etimologia din sinonimul grecesc karyon, respectiv din cel latinesc carduus; dar concluziile sînt neverosimile, chiar greșite.

26. HELLEBOROS MELAS (helleborus negru), melampodion (rădăcina neagră), melanorhizon (rădăcina neagră), polyrrhizon (rădăcini mai multe), romanii veratroum nigroum etc. În C 115r diagnoza: frunze verzi, plataniforme (palmat lobate, n.tr.), dar mai mici, aseamănă

toare cu cele de *Spondylium* (?), mai adinc incizate, mai negre, slab păroase, cu tulpina scurtă și floarea albă purpurascență, în care se găesc fructe asemănătoare cu cele de *Cnicus* (*Carthamus tinctorius*? cu fructe achene, n.tr.), cărora locuitorii din Anticyra le spun sesamoid, folosite ca purgativ. Rădăcini negre, subțiri, bulbiforme capitate, care de asemenea sînt utilizate. Crește pe locuri deluroase, aspre și uscate. În C 114r iconografia (*Pl. IV fig. 4*) care însă nu corespunde cu unele caractere din diagnoza dată (forma frunzelor, florile etc.). Nu poate fi identificată cu *Veratrum album* (strigoaie), care are tulpina înaltă, arahnoidu păroasă, frunze lat ovate sau eliptice, flori în raceme; a fost identificată cu *Helleborus orientalis*, syn. *H. officinalis* (cu flori brunii galben verzui), cu *H. viridis* (cu flori mici, verzi), de către Boissier cu *H. cyclophyllus* (cu flori foarte mari, verzi). Desenul reprezintă o plantă cu flori mici, de tip boraginaceu, cu frunze lobate, — ori speciile de *Helleborus* au flori în general mari, uneori chiar foarte mari, lung pedicelate, fruct foliculă, frunze palmat pedat sectate; deci nu este un *Helleborus*; nu poate fi identificată.

προδιάρνα *prodiarna* C, *prodiorna* MV, W, B, G, Sar., probabil cuvînt dacic. D. îl deduce din i.-e. **per-*, *pr-* = prin și **dhuer-*, *dhur-* = a învîrta, a ataca, apoi desinența tracă -*diarna*, fără însă a-i putea da o explicație convingătoare. I. Morariu (Botanica ed. II, 1965, p. 291) găsește apropiere ca sonoritate cu „zîrna”, numele românesc al plantei *Solanum nigrum*, dar acesteia nu-i corespund caracterele din diagnoza dioscorideană și nici conografia ei.

27. HORMINON HEMERON (iritătoare cultivată), romanii geminalis. În C 255r iconografia (*Pl. IV fig. 6*) și 254v diagnoza: asemănătoare cu frunzele de *Ballota* (*Melissa*?), tulpina 4 — mucliată, înaltă de cca 22cm, în jurul căreia ies excrescențe siliciforme și aplecate spre rădăcină, cu semințe diferite, la planta sălbatică rotunde, brune, la altele alungite și negre, acestea din urmă fiind în uz. G. constată că iconografia din C este „fictivă”. În C 254v colțul paginii unde era scris numele dacic este rupt, cuvîntul fiind reconstituit probabil după N; identificată cu *Salvia horminum* (fam. Labiatae), dar după Boissier (*Fl. or. IV p. 631*) descrierea se potrivește numai în privința frunzelor. Cu toate că textul descrierii din C se potrivește în oarecare măsură cu iconografia, este cert că planta nu este o labiată, ci mai degrabă o specie cultivată din fam. Leguminoase (*Astragalus*?)

ορμεα *ormea* C, *ormia* MV, *hormia* Sar., B, *hormea* W. Este forma coruptă (cu desinență dacică?) a numelui principal grecesc al plantei, poate derivă din grecescul *hormenos* = tulpină tiuără, mlădiță, lăstar, — sau din *hormos* = ce servește la legat. La Theophrastos este numele unei plante bine mirositoare (*Salvia*?).

28. HYOSKIAMON (fasole porcească), pythonion (planta prezicătoare Pythia, hypnotikon (care te adoarme), emmanes (care te face furios), romanii iusana, simfonica. În C nu are iconografie, dar descrierea dată este bună, putîndu-se deosebi 3 specii, dintre care una este *Hyoscyamus niger* (măsărașița), veche plantă medicinală foarte toxică, ruderală, frecventă și la noi. La PA IV sub Simfonica desenul destul de bun (*Pl. IV fig. 5*).

dielleima W, dieleian, dielian PA + ; dielia MV, Sar., dieleia B, cuvînt probabil dacic. Explicația etimologică a lui D. din **dhel-* = a luci, a lumina, cu aluzie la frunzele suriu verzi ale plantei, este neconvingătoare.

29. KALAMINTHE (ismă frumoasă), osunitis (odorantă), glechnon agria (isma de cîmp), romanii mentastrum etc. În C 154r diagnoza și 153v iconografia (*Pl. IV fig. 8*) — probabil figura din stînga —. Sînt descrise 3 plante puțin deosebite între ele, ale căror diagnoze, sinonime, mirosul puternic, stațiunea umedă, iconografia și utilizarea medicinală permit identificarea numai a genului *Mentha*, din care în țara noastră cresc numeroase specii, cunoscute ca plante medicinale. După Fraas, G. și alții cele 3 plante de mai sus au fost identificate diferit (*Mentha tomentosa*, *M. silvestris*, *M. pulegium*, *M. rotundifolia*, *M. piperita*, *M. gentilis*, *M. spicata* etc.).

τευδιλα *teudila* C, *teudeila* N, *tanidila* PA + W, *tavidila* W, *taudila* W, probabil cuvînt dacic după desinența asemănătoare cu *dordila*, *koikodila*, *priadila* etc.

30. KALLITRICHON, polytrichon, trichomanes, adianton, ebenotrichon, pterion, eupterion, konion to nydasin, romanii kinkinnalis, pinnoula, terrai kapillous, superkilioum terrai, dacii *phithophthaithele*. În C. 158r textul și 157v iconografia, cu observația scrisă cursiv „ic. mala”. Numele plantei scris de asemenea cursiv și de altă mină, precum și observația: „Vide et impressio Adianton”. Este aceeași plantă cu cea tratată sub numele de *Adianton* sub nr. 1 din prezenta lucrare (v. și sinonimele comune).

31. KATANAGKE (mijloc de constringere la iubire), dionysias, romanii herba philikla (iarbă vrăjită), în C 173v figura din stînga (*Pl. IV. fig. 7*) și diagnoza: frunze mari ca la Lotus, fructe ca la Vicia ervillia, care la uscare se curbează spre pămînt ca ghiarele de gaie; plantă afrodisiacă folosită ca mijloc vrăjitoresc pentru constringere la iubire. După G ar fi un Plantago — determinare evident greșită, iar după Spr și B ar fi Ornithopus compressus, care însă are frunzele compus penate, a doua figură ar fi Astragalus magniformis, iar după Kosteletzky Astragalus oleaifolius, menționînd însă că nu-i corespund frunzele. D o consideră „Engelsüss” (Solanum dulcamara?), care însă are fruct bacă, sau Polypodium vulgare, o criptogamă cu sori, determinări cu care nu putem fi de acord; se identifică cu *Hypocoum procumbens*, ce crește atît în Peninsula Balcanică, cît și în țara noastră.

καρωπιθλα *karopithla* C, MV, ar putea deriva din cuvintele grecești karos = somn profund și Pythia, preoteasa prezicătoare de la Delphi, adică „somnul adînc al Pythiei”, în concordanță cu nomenclatura plantei „mijloc vrăjitoresc”, verosimil cuvînt *dacic*.

crepula MV în versiunea latină (dar în versiunea greacă tot karopithla). Cuvîntul este *latinesc*, din crepus = zgomotos, zăngănitor, cu aluzie la zgomotul produs la scuturare de semințele păstăilor uscate.

32. KENTAUREION TO MIKRON (centaurul mic), limnesion (planta din mlaștină), romanii phebrifougia, herba multiradix etc. În C 163 diagnoza: crește lingă izvoare și locuri umede, iarbă asemănătoare cu Hypericum și Origanum, tulpina înaltă de cca 30 cm, anguloasă, floarea puniceu purpurascență asemănătoare cu cea de Lychnis. Frunze mici, alungite, asemănătoare cu cele de Peganum, semințele ca la Triticum. Rădăcina mică, fără folos, netedă, cu gust amar. După iconografia bună (*Pl. V. fig. 1*) din G planta poate fi identificată (B, G) cu *Centarium umbellatum* (fierea pămîntului), care crește și în România pe locuri umede.

τούλβηλα *toulbela* C, Sar., tultela MV, B, toulbela, tultela și tou... la W, cuvînt probabil *dacic* prin asemănare cu chodela, doudela, discopela etc.

stirsozila PA sub Centauria minor, stirsozila, stirsozila, tircozila PA +, W, cu iconografia XXXV destul de bună. Prin asemănare cu azila, dordila, koikodila, propodila, usazila etc., probabil cuvînt *dacic*.

torsoria Ackermann, torsoria W, probabil cuvînt *latin*.

33. KISSOS, chrysokarpus (fructe galbene aurii), romanii silvai mater, hedera. În C 174v iconografia (*Pl. V fig. 2*) și 175 r textul, sînt tratate 3 specii deosebite după culoarea fructelor, dintre care cea cu fructele negre este *Hedera helix* (iedera), comună și la noi. La PA XCIX sub Hedera nigra desenul plantei denaturat.

arproppia PA, arborria PA +, W, greșit atribuit dacilor, fiind o eroare de copiere. Cuvînt de origină *latină*, (planta) arborea, deoarece se urcă pe arbori.

hedera este menționat drept cuvînt *dacic* dioscoridean de către Calimah și T. Săvulescu, Cuvîntul este *latin* și ca *dacic* nu figurează în versiunile dioscorideene.

34. KNEPHE HE KNIDE (urzică ce cauzează mîncărime), akalphe, romanii ourtika molis. În C 171v iconografia cu 2 desene de plante și la 172r diagnoza: are 2 specii, una de cîmp, cu frunzele hirsute pârtoase, mai late, de culoare mai închisă, sămînța asemănătoare cu cea de Linum, totuși mai mică: alta cu sămînță mai mică, dar nu atît de aspră. Iconografia destul de bună, dar nu se indică la care se referă numele *dacic*. Autorii G și B au identificat prima cu Urtica pilulifera, iar a doua cu U. urens; după Spr, însă ar fi Urtica urens și U. dioica. Îndeosebi figura din stînga, (*Pl. V fig. 3*) prin frunzele ovate, dur dințate, scurt pețiolate, dintele terminal mai lung decît cei laterali, plantă pârtoasă, seamănă mai mult cu *Urtica dioica* (urzica mare), foarte comună și la noi.

δύν dyn C, MV, B, Sar., diky W în nota, probabil, cuvînt *dacic*.

35. KOLOKYNTHIS (care pune în mișcare intestinele), romanii koukourbita silvatica etc. în C 190v iconografia destul de bună (*Pl. V fig. 4*) și la 191r diagnoza: ramuri și frunze ce se întind pe pămînt, divizate în incizuri ca și frunzele castravetelui cultivat. Fruct orbicular, mediocru, cu gust pronunțat amar, care trebuie cules cînd începe să devină palid galben. Miezul fructului are acțiune purgativă. Îndeosebi forma frunzelor, a fructelor, gustul lor amar, tulpina procumbentă și utilizarea medicală permit identificarea (B, G) cu *Citrullus colocynthis*, plantă cultivată și la noi din timpuri străvechi.

τρουτράστρα *troutrastra* C, N, toutrastra MV, toutrasra, tuttrastra Sar., tutastra G, B, este probabil un cuvînt *dacic*.

36. KONEION, apologeusa (perfidul), dolia (scăderea puterii), paralysis (paralizia), aphron (nebumia), abioton (care ia viața), ageomoron (care prostește), polyanodynos (alinător de multe dureri), aithousa (arzătoarea), romanii cicută inpherna. Enumerarea sinonimelor are loc în durer contnuitiv în corpul textului, iar nu în coloane suprapuse, sinonimul dacic greșit scris „dokoï”. În C 187v iconografia destul de bună (Pl. V, fig. 5), iar diagnoza la 188r. Cu toate că există multe asemănări (B, G) cu *Aethusa cynapium*, îndeosebi cu *Conium maculatum* — care ambele figurează între sinonime —, totuși din cauza frunzelor mai puțin înghesuite, a segmentelor lanceolat serate, a mirosului ei penetrant și neplăcut, dar mai ales din cauza rădăcinii sale scurte, fistuloase, compartimentate, a toxicității sale mari (cu otrava acestei plante s-a sinucis Socrates), a efectelor sale paralizante și a arealului de răspindire socotim că planta se identifică mai bine cu *Cicuta virosa* (cucută de apă), veche plantă medicinală ce crește și în țara noastră.

ჭჳა zena C, dzena N, MV, B, probabil cuvint dacic.

37. KYNOGLOSSON (limba ciinelui), romanii lingua canina, în C 166v cu diagnoza sumară : frunze ca la *Plantago*, dar mai înguste, mai mici, păroase, fără tulpină, din stațiuni nisipoase. Numele plantei este scris cu litere mici, autenticitatea iconografiei fiind dubioasă. Un important element de identificare este însăși numele grecesc și latinesc al plantei. Forma și părozitatea frunzelor, lipsa tulpinii (planta fiind bianuală, în primul an are numai rozeta de frunze bazale, iar tulpina floriferă îi crește numai în anul al doilea) ne duce cu oarecare probabilitate la o specie de *Cynoglossum*, veche plantă medicinală, în țara noastră foarte comună fiind *Cynoglossum officinale* (limba ciinelui), determinată astfel în literatură de B, D, G cu care seamănă destul de bine desenul din PA XCVII sub *Lingua canis* (Pl. VI, fig. 1).

usazila PA+, usagila PA+, udacila W, probabil cuvint dacic din cauza desinenței sale. D. deduce etimologia din *uaka-, uka = vacă și zila = plantă, adică planta favorizată de vaci, deducție greșită deoarece vacile evită să pască această plantă.

azila PA sub *Lingua canis*, atilia PA + este probabil forma coruptă a numelui dacic precedent, omițându-se la copiere inițiala us-

38. LEIMONION (pajiște, loc umed), neuroides (asemănătoare cu nervurile), loughitis (asemănătoare lancei), napeion onou (muștarul măgarului), lykos emphyllon (frunza lupului), elleboros emata (ucigătoarea de totdeauna), romanii veratrum nigrum, tintinabouloum terrai, etc., în C 215v iconografia (Pl. V fig. 7) și 216r textul, cu următoarea diagnoză: frunze ca la *Beta*, dar mai gracile, mai înguste, zece sau mai multe. Tulpina erectă, dreaptă, de înălțimea celei de *Lilium*, cu gust astringent, plin de semințe roșii. Crește pe pășuni umede și locuri mlăștinoase. După Plinius se pare că ar fi *Beta silvestris*, după Spr. și botaniștii mai vechi ar fi *Statice limonium*, Fraas și B. o consideră *Beta vulgaris*, iar după D. ar fi o specie de *Anemone*. Nu poate fi *Veratrum nigrum*; identificarea plantei n-a fost posibilă.

δακινα dakina C, MV, B, Sar., dakeina N, cuvint verosimil dacic prin asemănare cu cuvintul daka = cuțit dacic.

39. LIBANOTIS, kachrys, romanii rosmarinum, icteritis. Deoarece numele dacic al plantei este amintit numai în lucrarea lui PA sub *Herba rosmarini*, cu sinonimul libanotis, iar la Dioscorides sub *Kachrys* și sinonimele libanotis și rosmarinum sub C 176r textul și 176v iconografia, neputându-se stabili la care dintre cele două plante se referă sinonimul dacic, le vom trata pe ambele. Planta *Kachrys* este o umbeliferă cu rizom gros, cu frunze penat sectate îngust laciniate, odorantă; poate fi identificată (G) cu *Seseli tortuosum* (smeoaie), plantă medicinală ce crește și în sudul țării noastre.

Cealaltă plantă, libanotis, numit de romani rosmarinus, în C 69v iconografia (Pl. V fig. 8) și 204r textul: rădăcina subțire, frunze înguste și aciculare, plantă bine mirositoare, se poate identifica (B, G) cu *Rosmarinus officinalis*, veche plantă medicinală, la noi numai cultivată, ce crește în regiunea mediteraneană. Față de aceasta, iconografia LXXX sub *Rosmarinus* din PA (Pl. VI fig. 2) din cauza inflorescenței, a frunzelor, ramificația tulpinii, mirosul plantei duce la *Santolina chamaecyparissias*, arbust mediteranean, aflată la noi numai în cultură.

δρακοντος PA este nume grecesc (v. *Drakonton to mikron* în C 97v).

40. LITHOSPERMON (sămînță de piatră), în C 201r la diagnoză numele greșit scris *Linthospermon*, dar la iconografia 200v (Pl. V fig. 6) numele e indicat corect, — romanii columbinum. Diagnoza plantei: unii din cauza durității semințelor îi spun *Herculea*, avînd semințe pietroase, frunze ca la *Olea*, mai lungi și mai late, dispuse la capătul rădăcinii. Ramuri drepte, gracile, de grosimea celor de *Juncus*, solide, lemnoase, în virful cărora sînt frunze

divaricate, cuprinzind semințe pietroase, rotunde, mici, ca cele de *Ervum*. Crește pe stațiuni mai ridicată și pe locuri aspre. Iconografia nu corespunde cu descrierea. După iconografie frunzele sînt opuse, cu bazele lor aproape concrescute, ramurile și tulpina curbat ascendente și flexuoase, frunzele bazale dispuse la capătul rădăcinii, decrescente în sus, frunzele nu sînt divaricate la vîrf ramurilor, cu cite două păstăi falcate, multisperme; nu poate fi identificată.

γουολήτα *gouoleta* C, *gonoleta* B, G, W, MV, Sar. Seamănă intrucitva cu cuvintele grecești *gone* + *lithos* = sămință de piatră, mai probabil însă este cuvînt *dacic* prin asemănare cu *kotiata* și toponimele *Drobeta*, *Lederata*, *Tabiata* etc.

41. ONOBRYCHIS (consumat de măgari), romanii *opaca*, *juncinalis*. În C 256r iconografia (Pl. VI fig. 3) și 255v diagnoza: frunze asemănătoare cu cele de *Lens*, dar mai lungi, tulpina înaltă de 40 cm, flori punicee, rădăcina mică, crește pe locuri umede. Iconografia este foarte denaturată, motiv pentru care G menționează: „figure doubtful”. Planta nu poate fi identificată. B. și L. greșit o consideră *Onobrychis caput-galli*, dîndu-i explicația etimologică prin galinomorfie pe baza acestui epitet specific aparent bun, din polonezul *goral anjarkse-ke* = asemănător cu creasta cocoșului. Această plantă este un element floristic balcano-mediteranean, arealul ei nordic fiind limitat la cursul inferior al Dunării, deci la N de Dunăre planta nu putea fi cunoscută nici de dacii de odinioară nici de polonezii gorali. De altfel „caput (crista) galli” a fost creația botanistului Bauhin (1620), nemaifiind întîlnit în nomenclatura anterioară: etimologia și identificarea plantei sînt greșite.

ανίαρσεξε *aniarsese* C, *aniassexe* B, G, MV, este probabil cuvînt *dacic* deși lipsesc elemente de comparație. D. încearcă să-i deducă etimologia din sinonimul roman *juncinalis*, amar = groapă cu apă, muor = băltoacă, presupunînd că este o specie de *Juncus*. Explicația este greșită, *Juncus* avînd frunze lung și îngust filiform cilindrice, iar nu penat compuse. Eroarea lui D. se datorește și traducerii greșite a cuvintelor grecești privind stațiunea plantei εὔεται ἐν καθύροις καὶ ἀγροῖς τόποις crește în locuri mlăștinoase sau palustre”, corect fiind: crește pe locuri umede și campestre.

42. PENTAPHYLLON (cu cinci frunze), *pentapetes* (cu cinci fețe), *pentatomon* (cu cinci diviziuni), *pentadaktylon* (cu cinci degete) *kallipetalon* (cu frunze frumoase), *pentakoinon* (cinci împreună), romanii *quinquefolium*, *galii pompedoula* etc. În C 272v diagnoza și 273r iconografia (Pl. VI fig. 4) ambele bune, la PA iconografia II sub *Quinquefolium* de asemenea bună. Rădăcina, forma frunzelor lung pețiolate, 5-sectate, culoarea florilor, petale 5, stațiunea de locuri umede etc. permit identificarea aproape sigură a speciei *Potentilla reptans* (cinci degete), veche plantă medicinală, comună și în România.

προπόδιλα *propodila* C, PA+, *propedila* N, *propedoula*, *propoudoula*, *prepoudoula*, *procedila* PA+, *procedila* PA, *propedula* MV, Sar., *probedula* B, *pompedula* PA+, *pempedula*, *pongaidula* W, probabil cuvînt *dacic* prin asemănare cu *adila*, *chodela*, *dordila*, *duodela*, *koikodila*, *priadila*, *teudila*, *tirsozila*, *usazila* etc. Versiunile *pompedula*, *pompaidoula*, *pempedula*, *pongaidoula* sînt variantele galicului *pompedula*, copiate în ordine greșită. După L. ar deriva din cuvintele *pro*, *prae* = înainte și *pondu*, *padzac* = a mina, a răsări,

kallipetalon W în cod. Wossianus lat. saec. VII, greșit, atribuit dacilor, ca urmare a copierii greșite, fiind un cuvînt *grecesc* care figurează între sinonimele plantei.

43. PHLOMOS HETEROS (flacăra, utilizată în antichitate ca fitil), *lychnitis* (folosit pentru luminat), *thryallis* (fitul) romanii *verbaskloun*, *lanata* etc. în C 361v textul și 360v iconografia (Pl. VI fig. 5) sînt descrise 2 specii: una „femelă” albă și alta „masculă” neagră cu încă 4 variante, fiind tratate deci total 6 „specii”. Spr. consideră pe cea „femelă” drept *Verbascum thapsus*, iar pe cea „masculă” drept V. *plicatum*, față de care B. opinează chiar invers; planta nu poate fi identificată ca specie, numele *dacic* se referă la una dintre numeroasele specii de *Verbascum* (lumănare, lumănărică, coada mielului), veche plantă medicinală, dintre care numeroase specii cresc și la noi.

διεσεμα *diesema* C, *diesachel* PA, *diesathel* PA, *diesapter* W, cuvînt probabil *dacic* prin asemănare cu *koadama*, *olma* etc. D. explică cuvîntul din *diuos* = cer și *ema* = foc, cu referire la numirile grecești ale plantei, aducîndu-l în acest fel în perfectă asemănare cu numele german al plantei „Himmelsbrand”. După L. cuvîntul este dedus din *goralul* *tzjese*, *ma(zieline)* iarbă foarte păroasă, cea ce constituie un caracter frapant al plantei.

44. POTAMOGEITON HETEROS (vecină cu apa), *leimoninion* (pajiște, loc umed), *halimotkonon* (ucigătorea de pe litoral), *neuroiodes* (asemănătoare cu nervurile), *heptapleuron* (cu șapte laturi), *kynoglosson* (limba ciinelui), *polyneuron* (cu numeroase nervuri), *thyrision* (mănunchi), *oreion* (plantă montană), romanii *betafolium*, *arundinalis minor*, *gladiatoria*, *eminula*, *flumina-*

lis, fontinalis, herbage, plantago, prospectiva, terminalis etc. În C 281v descrierea, fără iconografie, iar epitetul „heteros” este scris ulterior și abia poate fi descifrat.

În literatură planta a fost identificată cu *Potamogeton zosterifolium*, *P. natans*, *P. fluitans*, *P. crispus*, iar D o consideră drept o specie de papură („eine Art Rohr”). Rămâne cert doar că este vorba de o plantă acvatică sau de locuri umede, probabil din familia *Potamogetonaceae*, dintre care mai multe specii cresc și la noi.

κοαδαμα *koadama* C, koalama N, kardama W în nota, probabil cuvânt dacic prin asemănare cu budama, buclama etc.

45. SELINON AGRION (țelină de cimp), batrachion (broșcuța), în C 306v textul și (*Pl. VII fig. 1*) 307r iconografia (v. și G. p. 217). Sînt tratate 4 specii, care după flori, frunze, tulpină și rădăcină pot fi identificate ca aparținînd genului *Ranunculus* (gălbenele) cea cu florile galbene aurii, cu foliolă terminală (v. icon.) fiind probabil. R. sardous descrisă din Sardinia, de unde o citează și Dioscorides cu arealul în Europa și Asia de V, comună și în țara noastră.

aurimetellum PA + cf. W II. pag. 242 în nota, aurimetti PA, este un cuvînt *latinesc*, derivat din aurimetallum (ban de aur), cu aluzie la petalele sale mai mult sau mai puțin rotunde, galben auriu lucioase, ca niște bănișori de aur. Mai observăm că acest nume, greșit indicat ca „dacic” este întilnit ca sinonim latin la Dioscorides v. RV poz. 175 ap. W.I. pag. 242.

dicottela PA +, diskotela W, apoi: bessi diskopella PA sub Bryonia. În loc de copiere în ordine greșită, acest cuvînt *dacic* este identic cu numele bessi al plantei, popor învecinat și îndeaproape înrudit cu dacii, asemănîndu-se cu chodela, diodela, mizela, toulbela etc.

46. THYMOS, cephalotus (în formă de cap). În C 137v textul și 138r iconografia (*Pl. VII fig. 2*) Plantă scundă, tufoasă, cu numeroase rămurele înconjurate de frunze mici, înguste și numeroase, la vîrf cu capitele de flori purpurase, odorante. Mai adesea crește pe locuri pietroase și necultivate. Autorii de la sfîrșitul Evului Mediu au considerat-o drept *Thymus vulgaris*, iar de la Matthiolus încoace drept *Th. creticus*, după B și autorii mai recenți drept *Th. capitatus*. Diagnoza și iconografia plantei sînt bune. Ținînd seamă de numeroasele specii de *Thymus*, care cresc pe teritoriul Greciei și al țării noastre, specii care chiar și astăzi greu pot fi deosebite între ele din cauza caracterelor diferențiale subtile (de ex. părozitatea de pe muchiile tulpinii), ignorate în antichitate, planta putînd fi identificată numai ca *Thymus* sp. (cimbrîșor, lămîioară), oficială, meliferă, comună și la noi (v. pag. 111).

μίζηλα *mizela* C, N, mozula Sar., mozoula MV, mizola, mizoula W, probabil cuvînt *dacic* prin asemănare cu chodela, teudila, usazila, ziodela etc. Unii găsesc asemănare între cuvîntul *dacic* și românescul mazăre. „madzăre” (*Pisum* din familia Leguminoase), ceea ce însă este greșit, deoarece planta dioscorideană aparține familiei Labiatae, cu caractere net deosebite.

47. TRAGOS HOMOIOS (asemănător cu țapul), tragion, tragokeros (coarnele țapului), skorpion (scorpionul), romanii cornulaca, bituminea, hirculum, dentaria etc., în C 339r iconografia și 338v diagnoza: frunze asemănătoare cu cele de *Scolopendrium*, dar cu rădăcina gracilă candid albă, asemănătoare cu cea a ridichei de cimp; frunzele au pînă toamna un miros de țap, din care cauză i se spune *Tragium*.

Față de această diagnoză, iconografia reprezintă o plantă cu rădăcina viguroasă, frunze scurt lanceolate, mici, flori solitare mari la extremitatea ramurilor, asemănătoare cu antodiul compozitelor, cu numeroase petale late — caractere care nu sînt confirmate prin diagnoza din C 338v. Kosteletzky a identificat-o cu *Pimpinella tragium* din familia Umbelliferae — cu care însă nu seamănă de loc —, G. o consideră *Tragium columnae* (azi *Pimpinella tragium*), dar desenul acestuia nu seamănă cu iconografia din C 339r, iar D. a determinat-o *Scorpiurus sulcata* (*Skorpionkraut*) în mod cu totul eronat. Planta rămîne neidentificabilă, după desen ar fi o compozită (*Tragopogon*? *Hipochoeris*?).

σαλλια *salia* C, N, probabil cuvînt *dacic* prin asemănare cu dielleina, mantia, partia etc.

48. XIRIS (curcubeu), kakos (miros urît), iris agria, romanii gladioloum, iris agrestis, În C 242r iconografia (*Pl. VII fig. 3*) și la 241v diagnoza: frunze asemănătoare cu cele de *Iris*, dar mai late și la vîrf ascuțite; din mijlocul frunzelor se ridică tulpina înaltă de cca 30 cm, destul de groasă, pe care sînt silicvele trimuchiante, deasupra acestora florile purpuri, la mijloc închis roșii. Semînțe în folicule ca la *Phaseolus*, rotunde, roșii, ascuțite. Rădăcina divizată în genicule dese, lungă, de culoare roșie ca focul. În literatură a fost considerată de unii drept *Gladiolus* — care însă are bulbotuber și flori numeroase în racem unilateral —, iar de alții drept *Iris foetida* sau *I. foetidissima*. Deși Dioscorides în diferite capitole și sub diferite numiri tratează mai multe specii de *Iris*, credem că planta se identifică tot

cu o specie de *Iris* (stinjini, rățișoare, drobușor), dintre care multe cresc și la noi, plante cu rizom repent, flori puține, terminale, caractere care rezultă destul de bine atât din diagnoză, cât și din iconografia destul de bună.

ἄπρους *aprous* C, N, aprus B, probabil cuvânt *dacic*. D. este de părere că derivă din latinescul *aper* = mistreț, cu aluzie la forma frunzelor asemănătoare cu colții mistrețului, explicație pe care o găsim forțată, planta avind frunze ensiforme, care nu produc impresia colților încirligați ai mistrețului.

Nume de plante în limba dardanilor și besilor (popoare înrudite cu dacii)

49. ARISTOLOCHIA MAKRA (cel mai bun remediu pentru ușurarea nașterii, aristolochia cea mare), klematitis (cîrcel), în C 17v iconografia, destul de bună. Sînt tratate 3 specii cu rădăcini lungi, subțiri, mirositoare, tulpina la noduri indoită în zig-zag și fruze triunghiular ovate cordate. Crește pe locuri deluroase.

sopitis PA (în limba dardanilor), *iontitis* B, cuvinte de origină probabil *greacă*. Planta se identifică cu *Aristolochia clematitis* (remf, mărul lupului), plantă medicinală frecventă și la noi. Sibthorp și B susțin că ar fi *A. parviflora*, motivînd că *A. clematitis* n-ar crește în Grecia, susținere eronată, deoarece crește în Peninsula Balcanică de N, îndeosebi pe fostul teritoriu al dardanilor (v. Hayek, I, 292 și Velenovsky Fl. Bulg. 507).

50. BECHION (remediu contra tusei), *chamaeleuke* (albă și scundă, cu aluzie la frunzele alb păroase și culcate pe pămînt), romanii *tussilago* (remediu contra tusei). În C nu are iconografie, numai descriere: frunze mari, pe față verzi, pe dos alb arahnoideu păroase, dur dințate, cu tulpina scundă, din care cauză unii cred că nu are tulpină, cu flori galbene, se dezvoltă primăvara de timpuriu, iar frunzele apar după înflorire. Crește pe locuri umede.

ασα *asa* C (în limba besilor), cuvînt *grecesc*, de la *ao* = a însela. Descrierea plantei fiind bună, permite identificarea (B, G) sigură cu *Tussilago farfara* (podbeal), veche plantă medicinală folosită împotriva tusei, ce crește îndeosebi în nordul Peninsulei Balcanice, foarte comună și la noi.

51. GENTIANE (după numele regelui *Gentius* al Iliriei), în C 95r iconografia și 94r diagnoză: frunzele bazale asemănătoare cu cele de *Plantago*, roșcate, cele mijlocii 'și superioare slab incizate (?), tulpina fistuloasă, de grosimea degetului, înaltă de 2 coți (cca 60 cm), fruct capsulă cu semințe comprimate. Rădăcina groasă, amară. Crește pe locuri muntoase, umbrite, umede. Folosită împotriva bolilor de stomac și de ficat.

ἀλοειτς *aloitis* C, numele dardan al plantei, de origină probabil *greacă* (*aloes*, *aloitis* = *Athene*, răzbunătoarea crimelor). Cu excepția frunzelor incizate, planta poate fi identificată cu *Gentiana lutea* (ghințură galbenă), plantă medicinală ce crește și la noi.

INDICE ALFABETIC

cu denumirile științifice ale plantelor tratate

Ajuga chamaepitys 117	Chelidonium majus 118
Amaranthus angustifolius 116	Cicuta virosa 121
Anagallis arvensis ssp. phoenicea 113	Citrullus colocynthis 120
Anchusa italica 116	Cynoglossum officinale 121
Anethum graveolens 114	Digitaria sanguinalis f. decomposita 112
Anthemis tinctoria 114	Dipsacus laciniatus 118
Arctium lappa 115	Eryngium campestre 118
Aristolochia clematitis 124	Eryngium maritimum 118
Artemisia absinthium 115	Eryngium planum 118
Artemisia vulgaris 115	Gentiana lutea 124
Arum maculatum 118	Hedera helix 120
Asplenium adiantum-nigrum 112	Hyoscyamus niger 119
Asplenium trichomanes 112	Hypocoum procumbens 120
Aster amellus 116	Iris sp. 124
Bryonia alba 117	Matricaria chamomilla 113
Bryonia dioica 117	Mentha sp. 119
Centanrium umbellatum 120	Neidentificabile : 119, 119, 121, 122, 122, 123

Physalis alkekengi 113
Plantago lagopus 115
Plantago major 115
Portulaca oleracea 114
 Potamogetonaceae, sp. 123
Potentilla reptans 122
Ranunculus sp. 123
Rosmarinus officinalis 121
Rubus sp. 116

Sambucus ebulus 118
Sambucus nigra 113
Santolina chamaecyparissias 121
Seseli tortuosum 121
Thymus sp. 123
Tussilago farfara 124
Urtica dioica 120
Verbascum sp. 122

INDICE ALFABETIC

cu numirile de plante în limba dacilor, dardanilor și besilor împreună
 cu variantele lor grafice

absentium rusticum 115
 apenthion 115
 adila 118
 aloitis 124
 amolusta 115
 amulusta
 amulusta
 aniarsexex 122
 anniassexex
 anuspe 112
 anoupsi
 apiana 115
 nbiano
 aprous 124
 aprous
 arpopria 120
 arborria
 asa 124
 aurimetellum 123
 aurimetti 117
 azila 121
 atilia
 azirafot 118
 blis 116
 bica
 boudathla 116
 buclama
 budalla
 budama
 chodela 117
 dolecha
 dochela
 dordila
 docdila
 doctila
 crepula 120
 dakina 121
 dakeina
 dicottela 123
 diskotela

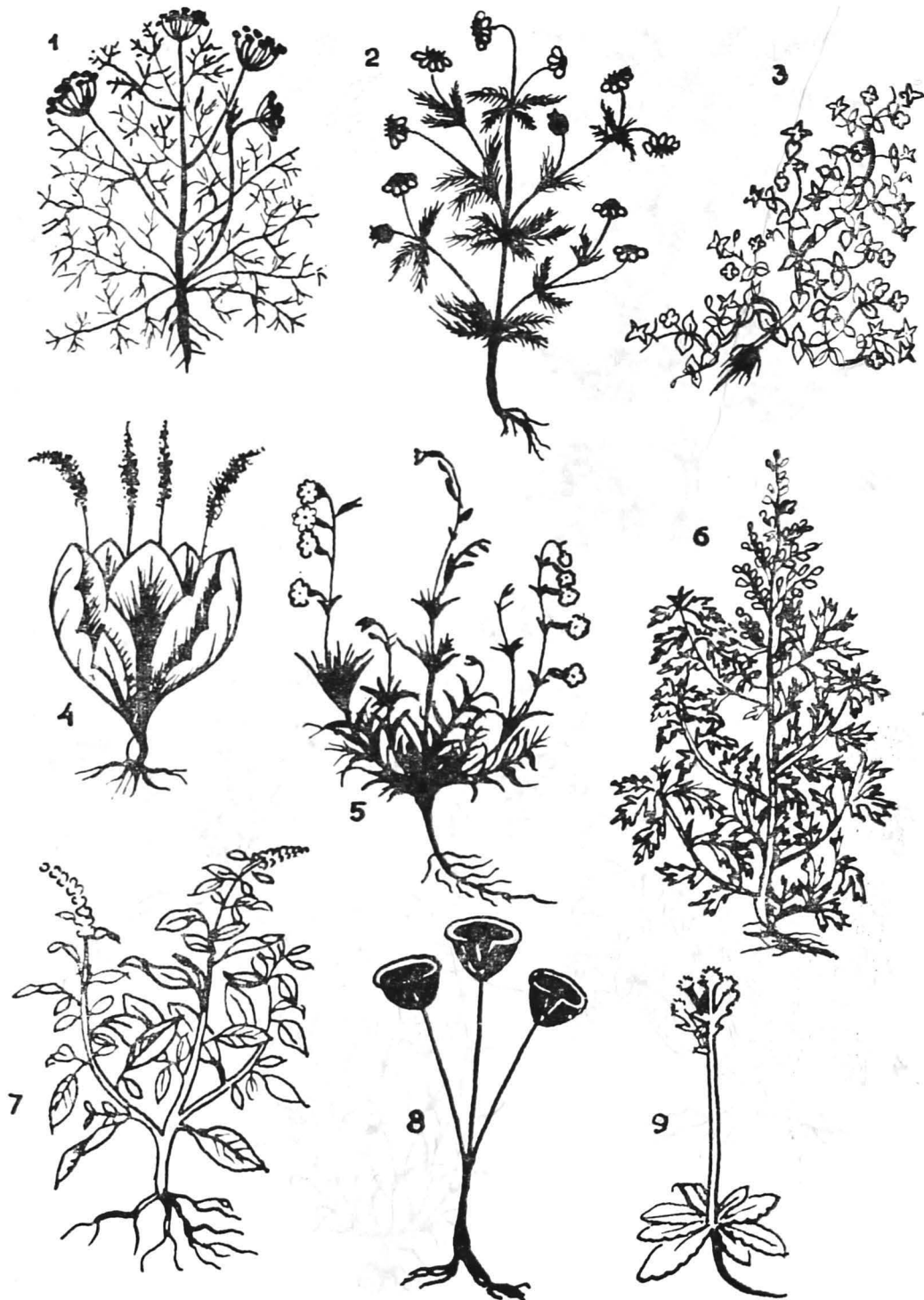
diskopella
 dinupula
 dielleina 119
 dieleina
 dielelan
 dielia
 dielela
 diesema 122
 diessachel
 diesathel
 diesapter
 drakontos 121
 duodela 113
 diodela
 zlodela
 dyn 120
 dlky
 ebustrone 118
 euripillena 118
 gouoleta 122
 gonoleta
 hedera (?) 120
 kallipetalon 122
 karopithla 120
 kerker 113
 kerkeraphron
 kerkeraphrum
 kinoubolla 117
 kondama 123
 koalama
 kardama
 kolkodila 113
 kolkolida
 kokalida
 kukolida
 kolida
 kykolida
 kykolis
 kotiata 112
 kotikta

kroustane 118
 kroustane
 kustane
 kyriounekoum 118
 kourinnekoum
 kurionnekoum
 lax 114
 mantia 116
 mantela
 manthia
 mantola
 mantua
 mizela 123
 mizola
 mizoula
 mozoula
 mozula
 mopop 118
 nemenepea 117
 emenepea
 olma 118
 ormea 119
 ormia
 hormea
 hormia
 parthia 112
 parithia
 partia
 percia
 patrina 117
 pegrina
 peribobasta 115
 periborasta
 peripomasta
 phthophthaitheia 112, 119
 phthophthetheia
 polpoum 114
 poltoun
 polpum
 polpoloum

priadila 117	sikoupnoux 118	nitumen
priadela	sikoupnex	bricumum
priadina	sikoupnoex	toulbela 120
prodiarna 119	sipoax 115	toubila
prodiorna	scinpoax	tulbala
propodila 122	skinopax	tulbela
probedula	simplax	toura 114
procedila	simpotax	troutrastra 120
procila	skiare 118	toutrastra
propedula	skithe	toutrasra
propoudoula	sopitis 124	tutastra
propedila	iontitis	tutrastra
prepoudoula	stirsozila 120	usazila 121
propedoula	stirsotila	usagila
pempedula	stirzozila	udacila
pompedula	tirkozila	vacina 113
pongaidoula	storsoria 120	zena 121
rathibida 116	torsoria	dzena
rathibis	teudila 119	zououste 115
riborasta 115	teudeila	zouoste
ribobasta	tanidila	zouster
salia 123	taudila	zuste
seba 113	tavidila	zyreol 115
	titumen 115	
	bitumen	

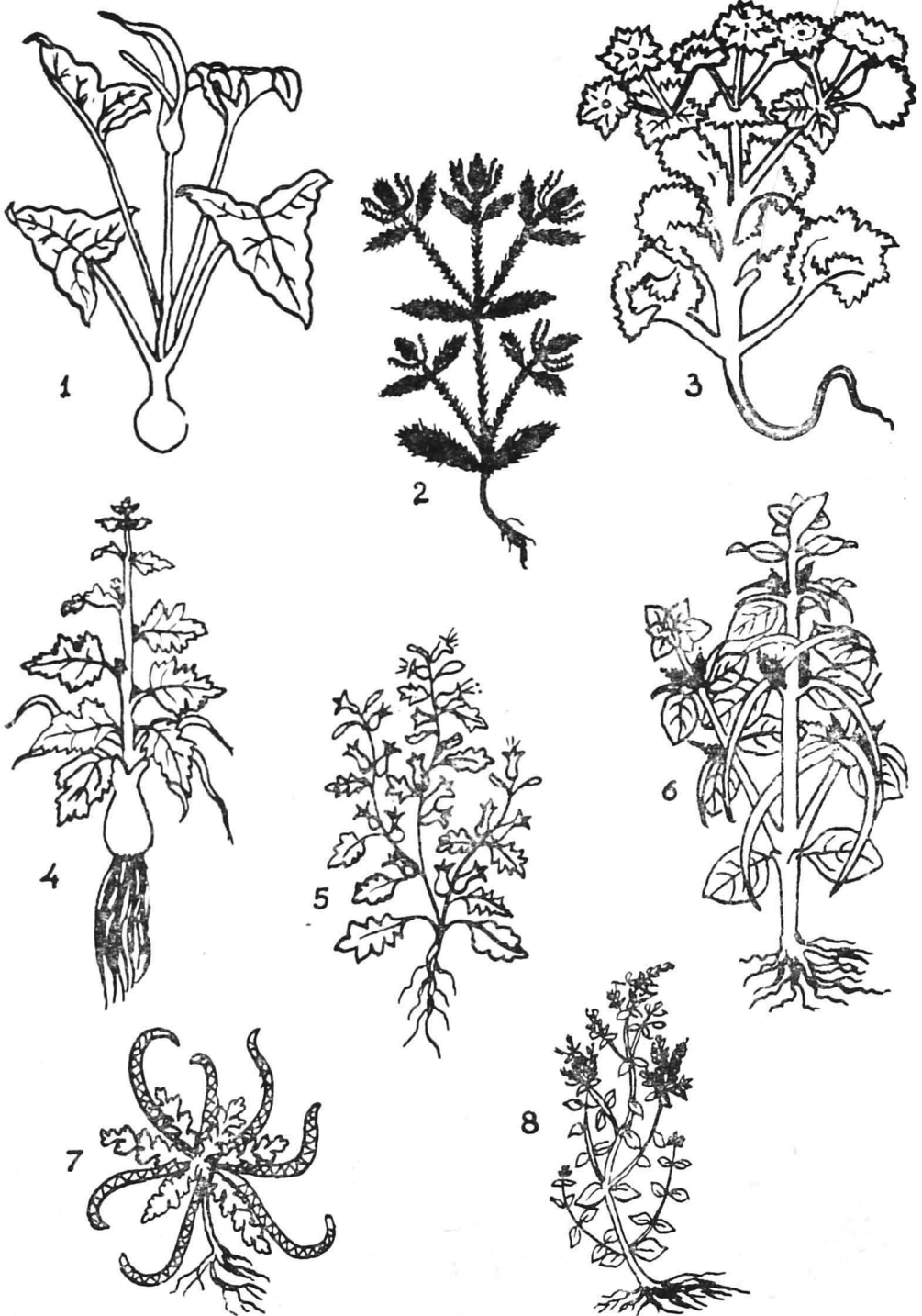
Plansa I. 1. Adianton D (*Asplenium trichomanes*). 2. Adianton heteron D (*Asplenium adiantum-nigrum*). 3. Alikakabos—*Physalis* D (*Physalis alkekengi*). 4. Akte D (*Sambucus nigra*). 5. Andrachne agria D (*Portulaca oleracea*). 6. Amarakon D (*Matricaria chamomilla*). 7. Agrostis he hepamelotos D (*Digitaria sanguinalis* f. *decomposita*).

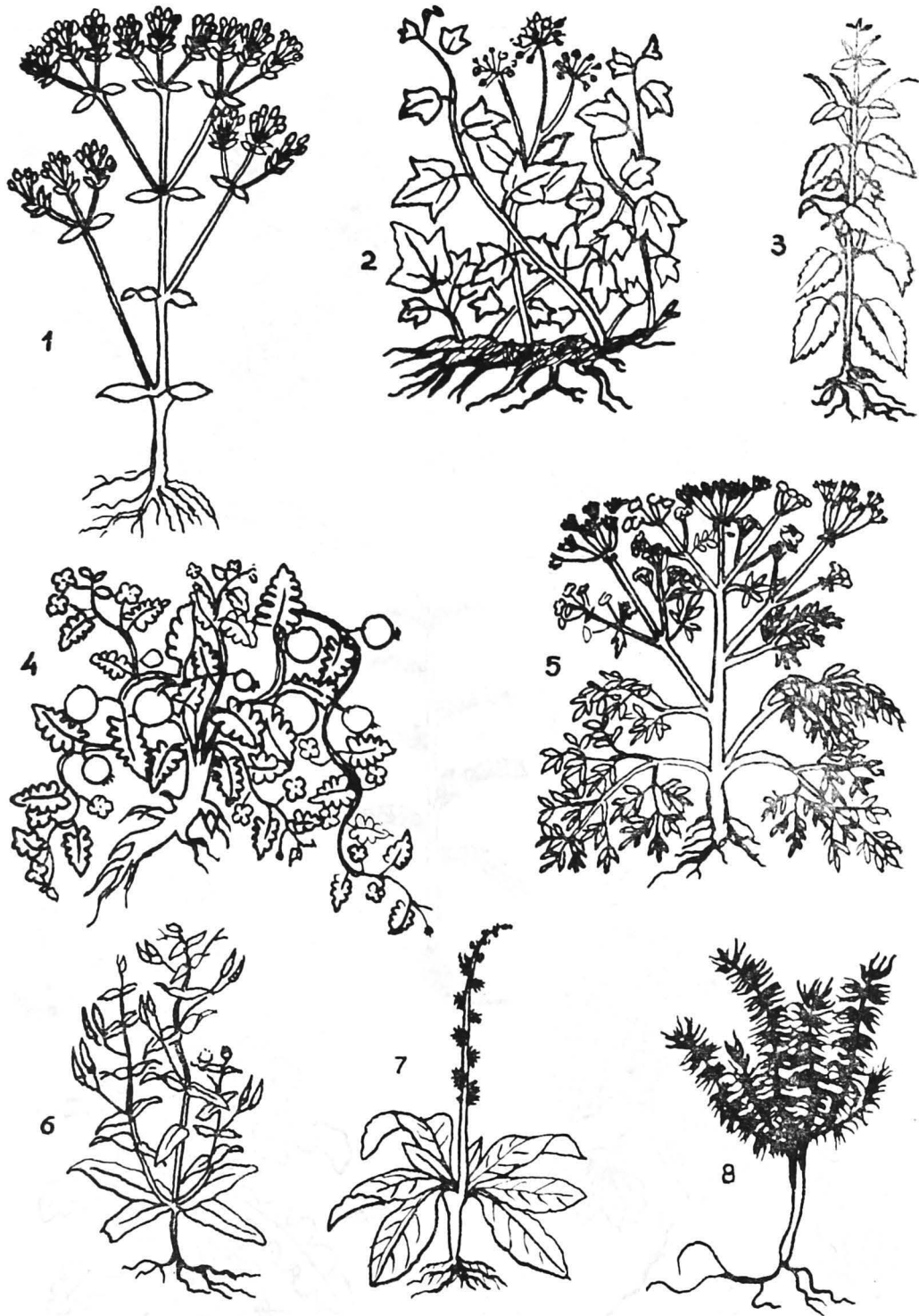
Planșa II. 1. Anethon to esthiomenon D (*Anethum graveolens*). 2. Camellea PA (*Anthemis tinctoria*), v. Anthemon D. 3. Anagallis he phoinike D (*Anagallis arvensis* ssp. *phoenicea*). 4. Plantago PA (*Plantago maior*) v. Arnoglosson D. 5. Aster attikos D (icon prava, *Silene*?). 6. Artemisia monoklonos D (*Artemisia vulgaris*). 7. Bliton D (*Amaranthus angustifolius*). 8. Personacia PA (icon prava) v. Arkeion D. 9. Arkeion D (*Arctium lappa*).

Plansa III. 1. Batos D (*Rubus* sp.). 2. Bouglosson D (icon prava, *Carduus*?). 3. *Bryonia leuke* D (*Bryonia dioica*). 4. Chamaiakte D (*Sambucus ebulus*). 5. *Bryonia melaina* D (*Bryonia alba*). 6. Celidonia PA (*Chelidonium majus*), v. *Chelidonium to megalon* D. 7. Dipsakon D (*Dipsacus laciniatus*).

Plansa IV. 1. Drakontia mikra D (*Arum maculatum*). 2. Camemelon? PA (*Dipsacus laciniatus*, icon mala), v. Dipsakon D. 3. Eryngion D (*Eryngium* sp., icon mala). 4. Helleboros melas D (icon prava vel error). 5. Simfoniaca PA (*Hyoscyamus niger*), v. Hyoskiamon D. 6. Horminon hemeron D (icon prava vel error). 7. Katanagke D (*Hypocoum procumbens*). 8. Kalaminthe D (*Mentha* sp.).

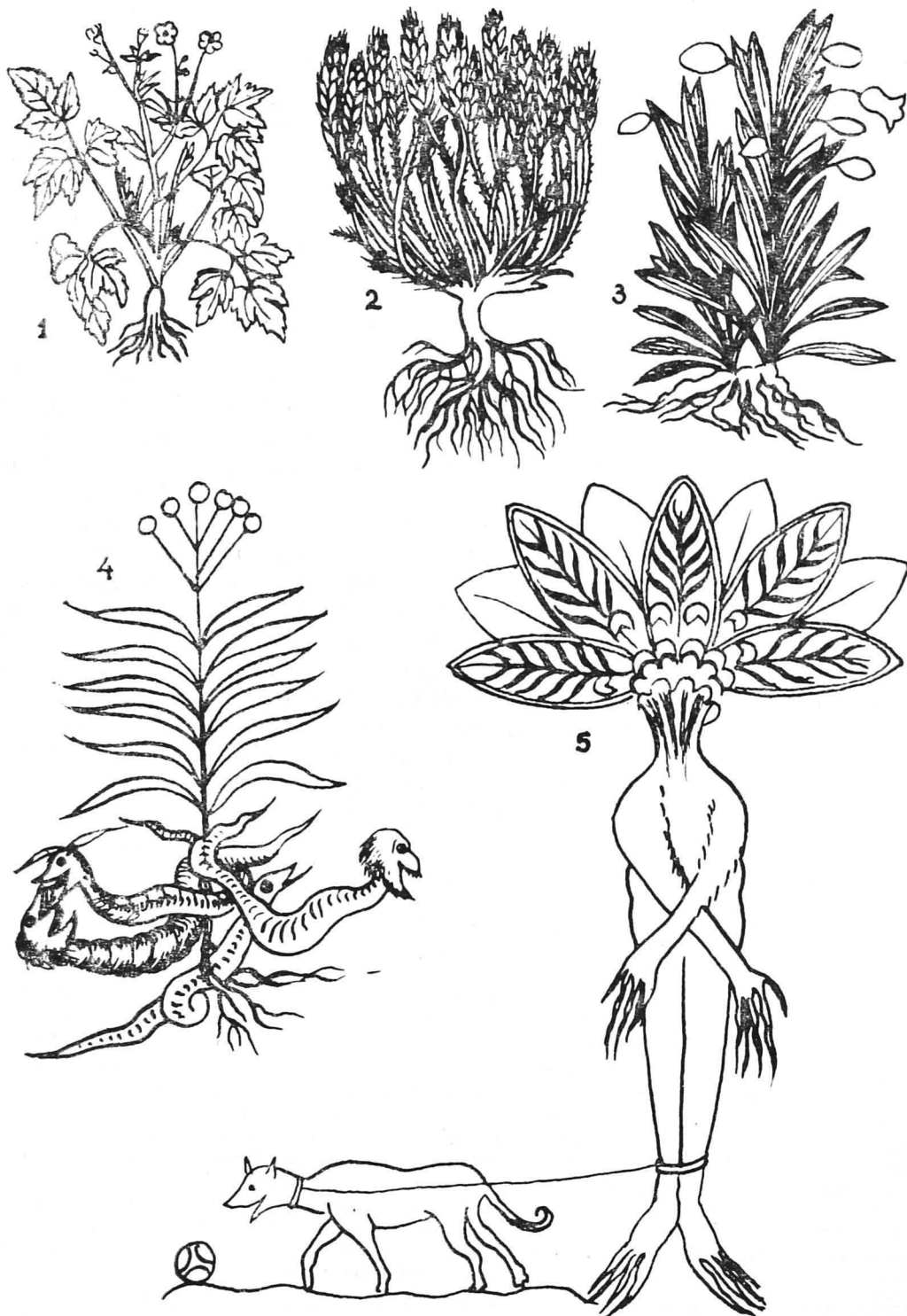

Planşa V. 1. Kentaureion to mikron D (*Centaurium umbellatum*). 2. Kissos D (*Hedera helix*). 3. Knephe he knide D (*Urtica dioica*). 4. Kolokynthis D (*Citrullus colocynthis*). 5. Koneion D (*Cicuta virosa*). 6. Lithospermon D (icon prava vel error). 7. Leimonion D (icon prava vel error). 8. Iibanotis D (*Rosmarinus officinalis*).

Plansa VI. 1. Lingua canis PA (*Cynoglossum officinale*), v. Kynoglosson D. 2. Rosmarinus PA (*Santolina chamaecyparissias*). 3. Onobrychis D (icon prava vel error). 4. Pentaphragylon D (*Potentilla reptans*). 5. Phlomos heteros D (*Verbascum* sp.)

Plaușa. VII. 1. Selinon agrion D(Ranunculus sp.). 2. Thymos D (Thymus sp.). 3. Xiris D (Iris sp.). 4. Basi-lisca PA (icon ficticia). 5. Mandragora PA (Mandragora officinalis, icon ficticia).